

بیانیه‌های هیأت داوران کتاب‌های آموزشی می‌کوشد تا یافته‌های علمی کاربردی و دیدگاه‌های مختلف صاحب‌نظران درباره سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی را برای استفاده نویسندگان، ناشران و سایر پدیدآورندگان کتاب‌های آموزشی ارائه نماید.

بیانیه داوران چهارمین

دوره آموزش
ابتدایی و راهنمایی
چهارمین
کتاب‌های
آموزشی رشد
آذر ۱۳۸۳

بیانیهٔ داوران

اشاره

جامعهٔ جهانی، از طریق صدور اعلامیهٔ خود دربارهٔ «آموزش برای همه» که در کنفرانس جهانی ۱۹۹۰ «جَم تین» در تایلند مورد تأیید قرار گرفت، راه‌حل جمعی خود را برای فراهم ساختن آموزش برای همگان بدین قرار بیان کرده است:

«هر انسانی باید از فرصت‌های آموزشی طراحی شده در جهت تأمین نیازهای اساسی یادگیری خود برخوردار باشد. این نیازها هم ابزار یادگیری (نظیر سواد، بیان شفاهی، شمارش و حل مسأله) و هم محتوای یادگیری (نظیر دانش، مهارت‌ها و نگرش‌ها) را در بر می‌گیرند؛ چشم‌انداز و حیطهٔ نیازهای آموزشی و چگونگی برآوردن آن‌ها بر حسب تک تک کشورها و فرهنگ‌ها متفاوت است و به‌ناگزیر با گذشت زمان دستخوش تغییر می‌شود.»

و یا مادهٔ چهل و سوم مصوب «همایش جهانی علم» اعلام می‌دارد: «نظام‌های آموزشی ملی در پاسخ به نیازهای آموزشی در حال تغییر جوامع، باید این توانایی را داشته باشند که با توجه به تنوع جنسی و فرهنگی، برنامه‌های تحصیلی جدید و منابع آموزشی نوین را طراحی یا شناسایی کنند.»

تاکیدهای فوق می‌تواند پاسخ مناسبی به این سؤال باشد که: «چرا در دههٔ اخیر، برنامه‌های آموزشی و درسی بسیاری از کشورها تغییر کرده‌اند؟» در مسیر این تغییرها، کتاب آموزشی مناسب می‌تواند، همچون رسانه‌ای مفید به انسان معاصر کمک کند تا با استفاده از آخرین پدیده‌های علمی، زندگی دلخواه و آرمانی پربار و پرتلاشی داشته باشد. ضمن این که اگر این رسانه غلط، نامناسب و غیراستاندارد در اختیار مخاطب قرار گیرد، می‌تواند به صورت نیرویی ویران‌کننده و مصیبت‌بار عمل کند.

کتاب‌های آموزشی مناسب می‌توانند برانگیزاننده، تقویت‌کننده، اطلاع‌دهنده، راهنمایی، یادآوری‌کننده و ... باشند و آموزش را مولدتر، انفرادی‌تر و موثرتر، و یادگیری را فوری‌تر سازند. به عبارت دیگر، شالوده علمی‌تری به کار تعلیم و تربیت بدهند و برابری در دسترسی به آموزش را تأمین کنند.

از این دیدگاه، هیأت داوران «جشنوارهٔ کتاب‌های آموزشی رشد»، ضمن فعالیت فشردهٔ چند ماهه و تلاش دسته‌جمعی در انتخاب و معرفی بهترین کتاب‌های رسیده در حوزه‌های آموزشی مرتبط، با نگاهی به آینده بر اساس تجربیات حاصل از فرایند ارزشیابی و نیز به منظور چاره‌اندیشی، توصیه‌ها و بینیه‌هایی را که یادآور آسیب‌ها، تنگناها و چالش‌هایی بر سر راه آموزش و پرورش، بازار نشر و وضع فرهنگ عمومی جامعه در تولید کتاب‌های آموزشی مناسب هستند، اعلام می‌دارد.

حوزه آموزش مهارتی و روش تدریس برای معلمان (دوره ی آموزش ابتدایی و راهنمایی)

رشته های مربوطه بوده اند، قرار گرفته اند تا کتاب های نهایی مناسب این حوزه انتخاب شوند.

بدیهی است، بر اساس مقررات جشنواره، امسال تنها کتاب هایی مورد ارزیابی قرار گرفته اند که بعد از سال ۷۹ منتشر شده و به دفتر جشنواره ارسال شده اند. داوران معتقدند، کتاب های مناسبی پیش از این تدوین و یا ترجمه شده و یا در بازار موجود هستند که درخور توجه و ارج گذاری اند، اما در میان کتاب های جشنواره نبوده اند.

با توجه به روش و محتوای کتاب های این حوزه، به جز موارد انگشت شماری، این کتاب ها به دو گروه «دانش افزایی دانش آموزان» و «دانش افزایی اولیای تربیتی» قابل تقسیم بوده اند. از آن جا که کتاب های تألیفی برای اولیای تربیتی دانش آموزان تعداد قابل توجهی بوده اند، مورد توجه ویژه واقع شده اند تا بدین وسیله گام کوچکی برای قردانی از نویسندگانی که در این حوزه قلم فرسایی می کنند، برداشته باشیم. ضمناً جای خالی کتاب هایی که پرورش مهارت های فرایندی و تفکر منطقی و خلاق و فعالیت ها را مورد عنایت قرار دهند، احساس می شود که می تواند مورد توجه مؤلفان و ناشران محترم قرار گیرد.

علاوه بر معیارهای عمومی از جمله ساختار فیزیکی، سازماندهی و شیوه ارائه محتوا و نحوه بیان، مهم ترین دلایل انتخاب کتاب ها، توجه به جنبه های کاربردی (تلفیق جنبه های عملی و نظری یا علمی و عنایت به رویکردهای نوین آموزشی) مشارکت در یادگیری، خلاقیت، تفکر منطقی، توجه به کاربرد محتوای درس های گوناگون، ارائه منابع اطلاعاتی مناسب و ... بوده است.

برای فعالیت های آینده، داوران در هر یک از سه زمینه تألیف و ترجمه، برای اولیای تربیتی و کتاب های ویژه دانش آموزان، توصیه هایی به این شرح ارائه می کنند:

جشنواره کتاب های آموزشی رشد در چهارمین سال زندگی خود، تولدحوزه جدیدی را نوید می دهد؛ حوزه ای که بدون شک بخش مهمی از هدف ها و ضرورت های جشنواره را معنا می بخشد. حوزه علوم تربیتی دایره محدودی نیست، بلکه شاخه های گوناگون و فراوانی را پوشش می دهد. در حال حاضر، جشنواره توجه خود را به کتاب هایی که مهارت ها و روش های آموزشی - تربیتی را هدف قرار داده اند، معطوف داشته است.

از ویژگی های این حوزه که آن را از دیگر حوزه های جشنواره متمایز می سازد، این است که مخاطبان بیش تر کتاب های این حوزه، اولیای تربیتی دانش آموزان (معلمان، مدیران، پدران و مادران در ارتباط با مدرسه و ...) هستند؛ هر چند کتاب هایی که تلاش داشته اند، مخاطبان دانش آموز را با مسائل مربوط به جنبه های متفاوت رشد و مهارت های زندگی و زندگی تحصیلی آشنا سازند نیز در این حوزه وجود داشته اند.

***

از قریب به ۸۰ جلد کتاب که در این حوزه به دفتر جشنواره رسیده است، پس از بررسی اولیه، ۵۴ جلد به مرحله داوری راه یافتند. در این مرحله، ۵ داور که از کارشناسان این حوزه و معلمان و صاحب نظران با سابقه این رشته بوده اند، کتاب ها را به دقت مطالعه کرده و بر اساس سیاهه ارزشیابی، به هر کتاب امتیاز داده اند. کتاب هایی که بر اساس نظر این داوران میانگین امتیاز بیش تری داشته اند، مورد ارزیابی داوران ویژه این حوزه که سه تن از کارشناسان خبره و استادان و مدرسان

خوشبختانه ترجمه‌های خوبی در جشنوارهٔ امسال وجود داشته‌اند که در صورت توجه مترجم به ایرانی کردن مثال‌ها و جایگزینی موارد کاربرد مطالب با آنچه در ایران یافت می‌شود، می‌توانسته‌اند کتاب‌های برگزیده و شایسته‌ای باشند

۲. بهتر است استفاده از واژه‌های متداول و مأنوس و متن‌ها و عبارات‌های کوتاه و مختصر جای واژه‌های نامأنوس، عبارات‌های طولانی و جمله‌های پیچیده را بگیرد و این مهم مستلزم آن است که مترجم با تسلط علمی به موضوع ترجمه، آن را به زبان فارسی بازنویسی کند. این موضوع در رشته‌های علوم انسانی بیش از سایر علوم معنا پیدا می‌کند.

۳. کتاب‌هایی برای معلمان و سایر اولیای تربیتی دانش‌آموزان قابل استفاده است که کوتاه و مختصر و دارای جنبهٔ کاربردی باشند و به مهارت‌های حرفه‌ای، به کارگیری شیوه‌های نوین یاددهی - یادگیری، روش‌های نوین ارزشیابی، ویژگی‌های گروه‌های متفاوت دانش‌آموزی و تفاوت‌های فردی و برقراری ارتباط بر اساس این ویژگی‌ها توجه خاص نشان دهند.

■ کلام آخر بیانیه در ارتباط با کتاب‌هایی که مخاطبان آن دانش‌آموزان هستند:

۱. در حال حاضر، تألیفات چندان در این زمینه وجود ندارند. تولید محتوا و تصویرسازی مناسب بازارش‌های ملی و مذهبی نیازمند سرمایه‌گذاری جدی است. امید داریم با همت ناشران و مراکز مسؤول و منابع قدرت، شاهد توجه به این گونه

تولیدها باشیم.

۲. ذکر مخاطب کتاب به طور دقیق، تهیهٔ راهنمای استفاده از کتاب برای مربیان و ... از اموری هستند که بر ارزش‌های کتاب می‌افزایند.

۳. لازم است محتوای کتاب‌های دانش‌آموزان با توجه به تغییر رویکردهای آموزشی و برنامه‌های رسمی، با آن همسو شوند و بیش از پیش برای تفکر و فعالیت دانش‌آموزان بها قائل شوند. بدیهی است، کتاب‌هایی که دارای دستورهای مستقیم و نتیجه‌گیری‌های صریح (هرچند اخلاقی) هستند - به جز موارد خاص - از خواننده فرصت درگیر شدن و فعالیت و تفکر را سلب می‌کنند.

حوزه آموزش تربیت بدنی

الف) دوره‌ی آموزش ابتدایی

پس از برگزاری چند جشنواره و تبیین نوع کتاب‌های مورد نیاز در دورهٔ ابتدایی که بر اساس هدف‌ها و رویکرد برنامهٔ درسی تربیت‌بدنی تعریف شده بود، انتظار می‌رفت در جشنوارهٔ فعلی شاهد رشد کمی و کیفی کتاب‌ها و همچنین پیشی گرفتن تألیف بر ترجمه باشیم. متأسفانه دریافت تعداد کمی کتاب آموزشی در این حوزه حکایت از عدم آگاهی ناشران و مؤلفان از نیازهای این درس دارد.

پیشنهادها

همان‌طور که در جشنواره‌های قبل نیز عنوان شد، تربیت‌بدنی از حیطةٔ وسیع و بکری برای طبع و نشر برخوردار است؛ به خصوص در دورهٔ ابتدایی که ادبیات آن نزد عوام و حتی خواص مهجور واقع شده است. در حالی که امکان تقویت این درس از طریق تألیف آثار در صورت توجه به اجزای آن بسیار ساده است.

■ برای ارتقای سطح کیفی تألیف‌ها پیشنهاد‌های زیر می‌تواند در خور توجه باشند:

قرار دهند، ارزشمند محسوب می‌شوند. این منابع می‌توانند، مقاله‌ها، مجله‌ها، مراکز و سازمان‌ها و پایگاه‌های اطلاع‌رسانی جهانی را شامل شوند.

۴. ایجاد جاذبه‌های بصری، صفحه‌آرایی مناسب، ویرایش علمی و ادبی، وجود حاشیه‌هایی برای ارائه موضوعات پیرامونی، به کارگیری عکس، نمودار و جدول برای ارائه سهل‌تر اطلاعات و بالاخره، دقت در صحت علمی محتوای کتاب و به روز بودن آن با توجه به رشد سریع علوم و کوتاه شدن تاریخ مصرف اطلاعات، از مواردی هستند که به توجه ویژه و تلاش مشترک مؤلفان و ناشران محترم نیاز دارند.

۵. شایسته است، تألیف‌های این حوزه با استفاده از الگوهای مناسبی که در این زمینه وجود دارد، تلفیقی از مباحث نظری (تئوری پردازی) و عملی (کاربردی)، مطالعات موردی، تاریخچه، تعریف واژه‌ها و اصطلاح‌ها، تأکید بر مطالب مهم و اساسی و طرح مسائل مطرح روز باشند. استفاده از تکنولوژی آموزشی برای تهیه و تدوین کتاب به مدد فناوری‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری می‌تواند، کتاب‌های جذاب و متنوعی فراهم کند که مخاطبان گوناگون با سلیقه‌های متفاوت را جذب کند و استفاده از کتاب را تسهیل سازد.

■ برای ارتقای سطح کیفی کتاب‌های ترجمه‌ای پیشنهاد می‌شود:

۱. مترجمان به بومی کردن مثال‌ها و توجه به ارزش‌های فرهنگی، ملی و مذهبی ایرانی عنایت خاص داشته باشند. خوشبختانه ترجمه‌های خوبی در جشنواره‌های مسال وجود داشته‌اند که در صورت توجه مترجم به ایرانی کردن مثال‌ها و جایگزینی موارد کاربرد مطالب با آنچه در ایران یافت می‌شود، می‌توانست‌اند کتاب‌های برگزیده و شایسته‌ای باشند.

۱. با احترام به پژوهش‌ها و تلاش‌های دیگران، به کارگیری آن‌ها در محیط‌های بومی و شرایط ملی کشورمان، ارائه تجربه‌های مستند کلاس‌داری، به کارگیری مهارت‌های حرفه‌ای و مدیریت یادگیری در کلاس‌ها و مدرسه‌های ایرانی، لازم و ضروری است.

با توجه به توسعه رویکردهای نوین در برنامه‌های درسی رسمی نیازمند آن هستیم که روش‌های یاددهی - یادگیری، ارزشیابی، ایجاد انگیزه در کلاس درس، فعالیت‌های کلاسی و بیرون از کلاس، پرورش مهارت‌ها و تفکر خلاق و نقاد و منطقی، بر اساس برنامه‌های درسی و متناسب با شرایط ویژه مدرسه‌های ایرانی مورد عنایت خاص قرار گیرند؛ عنایتی که منحصر به فرد بودن هر معلم، تفاوت‌های محیط‌های آموزشی، وجود حداقل امکانات را بسیار مهم و اساسی تلقی کند.

۲. جمع‌آوری مقاله‌های گوناگون خود یا دیگران حول یک موضوع کار پسندیده‌ای است که نتیجه آن می‌تواند تهیه جنگی با ارزش باشد. در عین حال بدیهی است، تألیف کتاب نیازمند تمهید سازمانی ویژه و واحد، هدفمند و پویا (فراتر از تهیه یک جنگ مناسب) است. و از آن مهم‌تر، هر تألیف شایسته، فرصت‌هایی برای تفکر و عمل خواننده، ایجاد انگیزه برای مراجعه به منابع اطلاعاتی و رویارویی با مسائل تازه و افق‌های گوناگون فراهم می‌آورد.

۳. در نوشته‌هایی که حاصل نوعی جمع‌آوری و تدوین دوباره هستند، ضروری است که منابع و مأخذ به طور دقیق و کامل ذکر شوند. به طور کلی، ارائه منابعی که مطالعه‌ی بیش‌تر و آشنایی خواننده با روش‌های جمع‌آوری اطلاعات در ارتباط با موضوع را مورد توجه

برای هدایت مؤلفان و ناشران این حوزه در جهت طبع و نشر کتاب‌های مناسب وجود ندارد. امید است به زودی با اعتباربخشی راهنمای تدوین شده بتوان، موضع شفاف و مناسبی را در این زمینه اتخاذ کرد. اما به دلیل اطلاع از راهنمای تازه تدوین شده، هیأت داوران مواردی را برای بهینه‌سازی آثاری که در دست تهیه هستند و همچنین، انطباق این آثار با هدف‌های در نظر گرفته شده در برنامه، ارائه می‌دهد.

پیشنهادها

۱. آمادگی جسمانی همچنان در هدف‌های برنامه درسی تربیت بدنی جایگاهی ویژه دارد؛ به خصوص آمادگی جسمانی مرتبط با سلامت. بنابراین، نشر آثاری در این زمینه که در آن برای تقویت مؤلفه‌های آمادگی جسمانی، روش‌های مدرن و تازه‌ای ارائه شده باشند، بسیار ارزشمند است.
۲. به علت افزایش اهمیت مهارت‌های ورزشی در این دوره تحصیلی، تألیف آثاری در خصوص مهارت‌های ورزشی رشته‌های مجاز آموزشگاهی، با در نظر گرفتن روش‌های یادگیری فعال و مبتنی بر روش‌های خودارزشیابی بسیار مفید است.

در جشنواره‌ها، کتاب‌هایی که در هدف‌های برنامه‌های درسی مورد توجه قرار گرفته‌اند، مدنظر قرار گیرند و از ارائه کتاب‌هایی همچون یوگا، شطرنج و هنرهای رزمی پرهیز شود

۳. کتاب‌های آموزشی برای دانش‌آموزان که در آن‌ها از روش‌های آموزشی ساده استفاده شده باشد، از سایر کتاب‌ها ارزش بیش‌تری خواهند داشت. این نوع کتاب‌ها، هم در زمینه آمادگی جسمانی و هم در زمینه مهارت‌های ورزشی ارزشمند خواهند بود.

بنابراین، هیأت داوران برای شکوفایی و ارتقای سطح کمی و کیفی آثار پیشنهاد می‌کنند، به هدف‌های دانشی و مهارتی برنامه درسی تربیت بدنی و تألیف آثاری در زمینه‌های زیر توجه شود:

۱. آمادگی جسمانی و روش‌های تدریس آن در پایه‌های تحصیلی اول، دوم و سوم.
۲. ارائه تمرینات مناسب برای تقویت مؤلفه‌های آمادگی جسمانی در کودکان پایه‌های اول، دوم و سوم.
۳. تألیف آثار ویژه در ارتباط با هر یک از مؤلفه‌های آمادگی جسمانی مرتبط با سلامت (استقامت عمومی، قدرت، استقامت موضعی و انعطاف‌پذیری) برای پایه‌های اول، دوم و سوم.
۴. تألیف آثاری ویژه در ارتباط با هر یک از مؤلفه‌های آمادگی جسمانی مرتبط با حرکت (چابکی، تعادل، توان، سرعت و هماهنگی) برای پایه‌های اول، دوم و سوم.
۵. تدوین آثاری در زمینه روش‌های تدریس جذاب تربیت بدنی در دوره ابتدایی (به خصوص سه پایه اول).
۶. تدوین و نشر آثاری در رابطه با روش‌های اندازه‌گیری آمادگی جسمانی و مؤلفه‌های آن در دوره ابتدایی (به خصوص سه پایه اول).
۷. تدوین و نشر آثار تحقیقی در خصوص میانگین یادگیری دانش‌آموزان ایرانی از نظر مهارتی و حرکات پایه.

۸. تألیف آثاری در زمینه بازی‌های هدفمند (با و بدون وسیله) برای کودکان دوره ابتدایی و تفکیک سن و پایه تحصیلی.

بدیهی است موارد ارزشمند دیگری نیز وجود دارند که به دلیل عدم تحقق نیازهای اولیه، منوط به افزایش آثار در زمینه‌های درخواستی خواهند بود و احتمالاً در جشنواره‌های آینده باید مورد توجه قرار گیرند.

ب) دوره‌ی آموزش راهنمایی

متأسفانه به دلیل وجود نداشتن برنامه درسی تربیت بدنی در دوره راهنمایی، وضعیت روشنی

۴. آثاری که در آن‌ها هدف‌های نگرشی تربیت‌بدنی در حیطه مسائل عاطفی و اجتماعی طرح شده و نحوه کنترل و هدایت آن‌ها از طرف دبیر و معلم مشخص شده باشد، ارزش فراوانی دارند.

۵. در تألیف کتاب‌ها، از اهتمام به روش تدریس سنتی پرهیز و به روش‌های تدریس فعال توجه خاص مبذول شود.

۶. به کتاب‌هایی که سطح‌بندی مهارت‌های ورزشی را با توجه به پایه‌های تحصیلی و میانگین زمان مورد نیاز برای یادگیری هر مهارت در نظر داشته باشند، باید اهدای توجه بیشتری شود.

۷. در جشنواره‌ها، کتاب‌هایی که در هدف‌های برنامه‌های درسی مورد توجه قرار گرفته‌اند، مدنظر قرار گیرند و از ارائه کتاب‌هایی همچون یوگا، شطرنج و هنرهای رزمی پرهیز شود.

حوزه آموزش علوم تجربی

الف) دوره‌ی آموزشی ابتدایی

ایجاد تغییرات محسوس در رویکردهای برنامه‌ریزی درسی و آموزشی، خصوصاً در آموزش دوره ابتدایی، نیازمند پشتیبانی نهادهای فرهنگی به ویژه تولیدکنندگان و ناشران کتاب‌های آموزشی است. فراوانی کتاب‌هایی که برای داوری در حوزه آموزشی علوم تجربی ارائه شده است، (۲۰۵ جلد) نسبت به حوزه‌های دیگر چشمگیر بوده است. نظر به اهمیت موضوع علوم تجربی در آشنا کردن دانش‌آموزان با مهارت‌های فرایند روش علمی و کسب نگرش‌های ضروری زندگی، می‌توان این فراوانی را به معنای اقبال دانش‌آموزان و معلمان و به تبع آن‌ها، ناشران، مؤلفان و مترجمان به زمینه سواد علمی به عنوان «بستری برای رشد» تعبیر کرد. این اتفاق از یک طرف مبارک است و باید به فال نیک گرفته شود، اما از

طرف دیگر، با توجه به سهم ناچیز تولید بومی [تألیف] در برابر موج بسیار قوی واردات [ترجمه]، بانگ جرس‌ی است! و به دور باد از ما که مصداق: «وَلَهُمْ أَذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ» [پهلا] باشیم.

و لذا هیأت داوران توصیه می‌کند:

□ علاقه مخاطبان و زمینه مناسب برنامه‌های درسی به عنوان بستر مناسب در جهت برنامه‌ریزی برای رشد تولیدات فرهنگی بومی مورد توجه قرار گیرد و تدابیر لازم به منظور تشویق مؤلفان و ناشران برای گام برداشتن و سرمایه‌گذاری در این حوزه اتخاذ شود. با این نگاه است که هیأت داوران در فرایند بررسی کتاب‌ها برای «تألیفی» بودن اثر، امتیاز ویژه قائل شده است.

□ علاقه‌مندی دانش‌آموزان دوره ابتدایی به قالب‌های داستانی و تخیلی در تولید کتاب مورد توجه قرار گیرد. به عنوان مثال و نمونه قابل توصیه، می‌توان به کتاب «جادوگر دهکده سبز»، نوشته دان مدن، ترجمه‌هایده کروی، از انتشارات فنی ایران اشاره کرد.

□ با عنایت به اهمیت «پرورش مهارت‌های فرایند تفکر» توصیه می‌شود، در تولید کتاب‌های آموزشی (تألیف و ترجمه) به کتاب‌هایی که در کنار ارائه اطلاعات، مخاطبان را به طبقه‌بندی، تجزیه و تحلیل و پیش‌بینی و ... (سایر مهارت‌های فرایند دانش علمی و تفکر) بدون ارائه جواب هدایت می‌کنند، اولویت داد. به عنوان مثال مناسب و نمونه قابل توصیه می‌توان به کتاب «جنگل باران»، نوشته هلن کوچر، ترجمه صفورا باغبانیان، از انتشارات تلاونگ اشاره کرد.

□ نظر به ارتباط «زبان و تفکر» و نقش کلیدی زبان در یادگیری و یاددهی توصیه می‌شود، ناشران نسبت به ویرایش زبانی تولیدات خود توسط اهل فن توجه ویژه داشته باشند. این ملاک در فرایند ارزیابی مورد توجه خاص بوده است.

□ در مواردی که مترجمان در موضوع کار تخصص ندارند، ضروری است برای حفظ کیان علم در فرایند

۱. کتاب‌های کمک آموزشی

۱-۱. کتاب‌های دانش‌افزایی دانش‌آموزان، ۵۳ جلد

۲-۱. کتاب‌های پرورش مهارت‌های فرایندی عملی، پروژه‌ای و هنری دانش‌آموزان، ۳۰ جلد
۳-۱. کتاب‌های دانش‌افزایی، مهارتی و روشی برای معلمان و کارشناسان، ۱۱ جلد

۲. کتاب‌های کمک درسی

۱-۲. کتاب‌های کار و فعالیت‌های یادگیری برای دانش‌آموزان، ۴ جلد
۲-۲. کتاب‌های تمرین به منظور تثبیت، تقویت و آموزش جبرانی یادگیری دانش‌آموزان، ۷ جلد
۳-۲. کتاب‌های سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، ۱۰ جلد
۴-۲. کتاب‌های فعالیت محور در چارچوب هدف‌های برنامه‌های درسی خاص، ۱۰ جلد

از بین کتاب‌های رسیده، بیش‌ترین تعداد کتاب در زیر گروه کتاب‌های دانش‌افزایی دانش‌آموزان قرار گرفت که ۲۱ جلد برای بررسی دقیق‌تر به مرحله دوم راه یافت. پس از آن، کتاب‌های پرورش، مهارت‌های فرایندی، عملی، پروژه‌ای و هنری دانش‌آموزان بودند که از این زیرگروه نیز، ۲۱ جلد برای بررسی دقیق‌تر به مرحله دوم راه یافت. در بقیه زیرگروه‌ها تعداد کتاب‌های دریافتی کم و محدود بود؛ به خصوص در زیرگروه کتاب‌های کار و فعالیت‌های یادگیری دانش‌آموزان که به دلیل محدود بودن کتاب‌ها و تطابق نداشتن هدف‌ها و معیارهای کتاب کار با نظر هیأت داوران، کتابی برای دریافت جایزه یا تقدیر معرفی نشد. در مجموع از بین کتاب‌های رسیده، ۸۳ عنوان برای داوری دقیق‌تر به مرحله دوم راه یافت. در این جشنواره، هیأت داوران شاهد حرکت مناسبی در زیرگروه کتاب‌های دانش‌افزایی، مهارتی و روشی

تولید اثر، حضور یک ویراستار علمی پیش‌بینی شود. در این صورت، احتمال ضعف «اعتبار علمی محتوا» در کتاب کم می‌شود.

□ نظر به اهمیت صفحه‌آرایی و کیفیت تصویرها - به عنوان بخشی از محتوای کتاب - در برقراری ارتباط با مخاطبان، توجه ویژه به این موضوع ضرورت دارد. به عنوان یک مثال و نمونه قابل توصیه می‌توان به کتاب «خانه جانوران»، نوشته باربارا تیلور، ترجمه بنکدار، از انتشارات کانون پرورش فکری اشاره کرد.

□ نظر به اهمیت میزان هماهنگی محتوای کتاب‌های آموزشی - از نظر انتخاب و سازماندهی - با ویژگی‌های مخاطبان در فرایند داوری، ضروری است که تولیدکنندگان کتاب‌ها به وضوح گروه سنی مخاطب خود را مشخص کنند.

□ با عنایت به جامعیت مجموعه «راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی» در ارائه ملاک‌ها و معیارهای بررسی و برای بالا بردن کیفیت تولید کتاب‌های آموزشی لازم است، ناشران، مؤلفان و مترجمان عموماً با ملاک‌ها و معیارهای عنوان شده در این مجموعه‌ها آشنا شوند. توصیه می‌شود که دبیرخانه جشنواره به عنوان یک اقدام فرهنگی، این مجموعه‌ها را در اختیار آنان قرار دهد.

ب) دوره‌ی آموزش راهنمایی

جشنواره ۷ امسال نسبت به سال‌های گذشته به نحو مطلوب‌تری شاهد تولید و انتشار آثار متنوع در زمینه کتاب‌های علمی و آموزشی برای استفاده، دانش‌آموزان و به خصوص معلمان بود. هیأت داوران حوزه آموزش علوم تجربی، کار بررسی و طبقه‌بندی کتاب‌های علمی و آموزشی علوم تجربی را با ۱۲۵ جلد کتاب دریافتی مربوط به دوره راهنمایی آغاز کرد. کتاب‌های این حوزه ابتدا به دو قسمت به این شرح تقسیم شدند:

اختلالات گسترده‌ای روبه‌رو می‌کند. اگر در گذشته جریان جامعه‌پذیری عمدتاً از طریق خانواده صورت می‌گرفت، امروزه نهاد تعلیم و تربیت نقش مؤثرتری در این راستا بر عهده دارد. در حقیقت، فلسفه و هدف اساسی نظام آموزش و پرورش، به ویژه در آموزش عمومی، جامعه‌پذیر کردن افراد است و این هدف به طور خاص در درس‌های تعلیمات اجتماعی مورد توجه قرار می‌گیرد. از سوی دیگر، دوره نوجوانی مرحله گذار از کودکی به جوانی است، لذا آموزش مهارت‌های اجتماعی در جهت تربیت شهروندانی متعهد و مسؤول برای ایفای نقش مؤثر و مفید، از مهم‌ترین نیازهای این دوره محسوب می‌شود. به این دلیل، تدوین کتاب‌های آموزشی و کمک‌آموزشی به منظور بسط هدف‌های آموزشی تعلیمات اجتماعی در این دوره، بسیار ضروری به نظر می‌رسد.

جامعه‌پذیری فرایند انتقال و یادگیری تدریجی ارزش‌ها و هنجارهای جامعه و درونی کردن آن‌هاست

گروه داوران در بررسی کتاب‌های رسیده به جشنواره به این نتایج رسیده‌اند:

□ با توجه به بیانیه و نتایج جشنواره دوم کتاب‌های آموزشی رشد، انتظار می‌رفت در این جشنواره ناشران و مؤلفان به حجم کتاب‌ها و طبقه‌بندی‌های گوناگون کتاب‌های آموزشی، یعنی دانش‌افزایی و کتاب تکمیلی کار و تمرین و فعالیت دانش‌آموز، دانش‌افزایی و مرجع برای معلم، کتاب‌های کمک‌آموزشی در زمینه روش تدریس و راهنمای معلم و بالاخره کتاب‌هایی در زمینه ارزشیابی، توجه بیشتری نشان دهند. اما بررسی کتاب‌های رسیده نشان دادند، وضعیت بسیار نامطلوب‌تر از دوره قبل بوده است؛ به طوری که کتاب‌های رسیده به این دوره

معلمان و کارشناسان در زمینه تألیف بود. هیأت داوران این تلاش را ارج می‌نهد و از دبیر مجموعه کتاب‌های «دانش پایه» و مؤلفان و ناشران این کتاب‌ها تشکر و قدردانی می‌کند. هیأت داوران جشنواره، موارد زیر را به پدیدآورندگان و ناشران آثار علوم تجربی توصیه می‌کند: به امید آن که ناشران محترم به این امر مهم اهتمام ورزند و آثار ارزشمندی تولید کنند:

۱. در بررسی بعضی از آثار ترجمه و تألیف، به دقت نظر و رعایت در ویرایش علمی نیاز بیش‌تری مشاهده شد که این مهم نظارت و هدایت بیش‌تری می‌طلبد.

۲. ارائه آثار در حوزه علوم تجربی با توجه به موضوعات روز و فناوری‌های جدید که به جذب مخاطبان و علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان کمک می‌کند، ضروری است.

۳. تولید کتاب‌های سنجش و ارزشیابی برای استفاده معلمان در جهت مجموعه هدف‌های آموزش و پرورش به منظور ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مناسب است.

۴. تولید کتاب کار، به منظور درک عمیق فراگیران از مفاهیم، گسترش توانایی‌های آن‌ها و دستیابی به هدف‌های برنامه درسی از طریق فعال کردن دانش‌آموزان، و نیز به منظور تثبیت و تکمیل امر یادگیری، استمرار و استحکام بخشیدن به فرایند یادگیری، تدارک فعالیت‌های یادگیری متناسب با موقعیت دانش‌آموز در سطوح گوناگون (ضعیف، متوسط و قوی)، و جهت بخشیدن به ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، بسیار ضروری است.

حوزه آموزش تعلیمات اجتماعی (دوره ی آموزش راهنمایی)

جامعه‌پذیری فرایند انتقال و یادگیری تدریجی ارزش‌ها و هنجارهای جامعه و درونی کردن آن‌هاست؛ به گونه‌ای که تخطی از آن، جامعه را با

کم‌تر از دوره قبل بوده‌اند.

با توجه به این که انتظار می‌رود، در حوزه تعلیمات اجتماعی، به دلیل نقش مهمی که این حوزه در فرایند جامعه‌پذیری و تربیت اجتماعی دارد و این امر، هم برای فرد به لحاظ داشتن نقش مؤثر و مفید در جامعه و هم برای جامعه، به جهت تداوم حیات اجتماعی، امری ضروری است، ناشران و مؤلفان فعال‌تر عمل کنند و به تألیف کتاب‌هایی با توجه به ارزش‌ها و نیازهای جامعه دست بزنند. در مورد کتاب‌های ترجمه‌ای، در مواردی که با ارزش‌ها و فرهنگ جامعه تطابق ندارند، از جمله تصویرها و مثال‌ها، بومی‌سازی کنند و با جایگزینی مثال‌ها و تصویرها مطابق با نیازها و ارزش‌های جامعه، آن‌ها را کاربردی کنند. اما متأسفانه در این حوزه با عدم حضور ناشران و مؤلفان مواجهیم.

کتاب‌های کمک آموزشی، در راستای توانمند کردن معلمان، ایجاد زمینه‌های هر چه بیش‌تر در ایجاد مهارت‌های اجتماعی و بسط فرایند تفکر، با تدوین کتاب‌های روش تدریس و راهنمای معلم و چک‌لیست‌های ارزشیابی برای استفاده از دستاوردهای جدید در فرایند یاددهی - یادگیری و فاصله گرفتن از روش‌های سنتی، و ناکارآمد متکی بر حافظه‌پروری، می‌تواند. بسیار کارساز باشند؛ اما در این حوزه نیز ما با فقر شدید و بی‌توجهی ناشران و مؤلفان مواجهیم.

با وجود این کاستی‌ها، دو کتاب به مراحل ارزیابی راه یافتند که بر اساس ملاک‌های تعیین شده، بسیاری از موارد طرح شده در بیانیه و نتایج جشنواره دوم را رعایت کرده بودند؛ مواردی از قبیل: ایجاد زمینه مناسب برای رشد مهارت‌های اجتماعی، غلبه جنبه‌های علمی بر جنبه‌های تفریحی، تناسب با رشد ذهنی دانش‌آموز، توجه به مفاهیم کلیدی در محتوای کتاب‌های درسی که این جای تقدیر و تشکر دارد. البته در مواردی هم، با توجه به ذکر آن‌ها در بیانیه قبلی، از جمله توجه به ارزش‌های فرهنگی و بومی‌سازی، به خصوص در تصویرها و مثال‌ها، در این کتاب‌ها نیز ضعف

همچنان موجود بود.

بر این اساس، هیأت داوران موارد زیر را پیشنهاد کردند:

تلاش در زمینه رشد کمی و کیفی کتاب‌های تألیفی نسبت به ترجمه.

توجه به هدف‌های آموزشی کتاب‌های درسی در سه حیطه شناختی، نگرشی و مهارتی و مفاهیم کلیدی و محتوای برنامه درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی تحصیلی.

آگاهی از تحولات کتاب‌های درسی و راهنمای برنامه در جهت هماهنگی کتاب‌های آموزشی و کمک‌درسی.

تألیف کتاب در حوزه تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی برای معلمان در زمینه انواع گوناگون کتاب‌های آموزشی، یعنی کتاب‌های مرجع، دانش‌افزایی، آموزش مهارت‌های اجتماعی، راهنمای معلم، سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی به خصوص شیوه‌های تهیه چک‌لیست برای ارزشیابی مستمر و ...

تأکید بر آموزش مهارت‌های اجتماعی، ارتباطی و فرایند تفکر.

پرهیز از ارائه و انتقال اطلاعات صرف و پرهیز از حافظه‌محوری و استفاده از روش‌های جدید آموزش، از جمله توجه به مهارت‌های فرایند تفکر از طریق توجه به فعالیت‌های فکری متنوع، واداشتن فراگیران به اندیشیدن، کاوشگری، پژوهش و عدم پاسخ فوری و صریح به سؤالات و توجه به مشارکت فراگیران در فرایند یادگیری.

کمک به فراگیران در زمینه رشد اخلاق شهروندی در سطوح محلی، ملی، جهانی و تربیت انسان‌های معنوی، متفکر و متعهد و مسؤولیت‌پذیر.

توجه به کاربرد علوم اجتماعی در زندگی فراگیران و پیوند آن با نیازهای اجتماعی.

توجه به سطح توانایی ذهنی مخاطبان.

توجه به شرایط مخاطبان در زمینه قطع کتاب، تصویرها، به ویژه تصویرهای پشت جلد و متناسب بودن و جذاب بودن آن‌ها.

- جذاب و برانگیزنده بودن شکل ظاهری و فیزیکی کتاب.
- توجه به مسائل فرهنگی و ارزشی در محتوا، تصویرها و مثال‌ها در کتاب‌ها ترجمه‌ای (بومی‌سازی کتاب‌های ترجمه‌ای).
- توجه به جنسیت در محتوا، مثال‌ها، تصویرها و ... در صورت امکان.
- توجه ناشران محترم به تولید کتاب در حوزه تعلیمات اجتماعی به صورت مجموعه (سری).

حوزه آموزش مطالعات اجتماعی (دوره‌ی آموزش ابتدایی)

در دایرة المعارف بین‌المللی آموزش و پرورش جلد دهم (۱۹۹۴)، «مطالعات اجتماعی» به عنوان حوزه‌ای از برنامه‌دستی معرفی می‌شود که هدف آن آشنا ساختن فراگیران با محیط اطراف خود و همچنین توسعه ارتباطات انسانی به گونه‌ای است که آن‌ها به شهروندان خوبی تبدیل شوند. بیانیه «پارلمان ملی تعلیم و تربیت استرالیا» نیز مرکز ثقل برنامه «مطالعات اجتماعی» را بحث درباره انسان به مثابه موجودی معنوی، متفکر، عاطفی و اجتماعی می‌داند و این که چگونه آنان با یکدیگر و محیط خود در سطوح محلی، ملی و جهانی ارتباط برقرار می‌کنند.

اگر بر اساس تعریف‌های فوق، رشد مهارت‌های اجتماعی، ارتباطی، فرایند تفکر و ... را در مرکز توجه و تأکید برنامه مطالعات اجتماعی قرار دهیم، ناگزیر خواهیم بود که در فرایند تولید و انتخاب کتاب‌هایی که در این حوزه قرار دارند، بر توسعه و گسترش مهارت‌های فوق تأکید ورزیم و در عین حال به یاد داشته باشیم که گروه هدف ما، کودکانی هستند که در مراحل اولیه آموزش رسمی خود، یعنی مقطع ابتدایی قرار دارند؛ کودکانی که هنوز مرحله تفکر عینی را پشت سر نگذاشته‌اند و از

لحاط مهارت‌های زبانی، نسبت به مقاطع بالاتر از خزانه لغات و واژگان محدودی برخوردارند و برای جلب نظر آنان به خواندن و نوشتن و کسب مهارت، شاید یکی از گام‌های اولیه، توجه و تأکید بر جذابیت‌های فیزیکی و ظاهری تولیدات آموزشی و کمک آموزشی است.

بر این اساس، گروه داوران کتاب‌های آموزشی مطالعات اجتماعی مقطع ابتدایی، ضمن توجه به موارد فوق در تعیین ملاک‌های بررسی و ارزشیابی کتاب‌های این حوزه - تأکید بر ابعاد فیزیکی، زبانی، محرک‌های بصری، محتوایی، روشی و ... - کار خود را با بررسی و ارزیابی ۵۱ عنوان کتاب در دو مرحله آغاز کردند. بیش‌ترین کتاب‌های این حوزه (۸۶/۵ درصد) مربوط به بخش دانش‌افزایی و تکمیلی دانش آموزان و کم‌ترین تعداد به ترتیب به بخش کار و تمرین (۵/۵ درصد) و دانش‌افزایی معلمان (حدود ۳ درصد) تعلق داشت و در سایر بخش‌ها نیز متناسبانه کتابی موجود نبود.

هیأت داوران ضمن تشکر از کلیه مؤلفان، مترجمان و ناشران محترم شرکت‌کننده و همچنین قردانی از زحمات دست‌اندرکاران محترم برگزاری چهارمین جشنواره، آرا و دیدگاه‌های خود را در سه بخش: برجستگی‌ها، کاستی‌ها و پیشنهادات، به شرح زیر اعلام می‌دارد. با این امید که مورد توجه همه عوامل مؤثر در فرایند تولید کتاب در این حوزه قرار گیرد:

برجستگی‌ها

۱. تلاش در جهت افزایش تعداد کتاب‌های تألیفی نسبت به جشنواره اول.
۲. تألیف کتاب‌هایی در جهت توسعه دیدگاه اجتماعی کودکان و کمک به ورود آن‌ها به حوزه حیات اجتماعی جهانی و شناخت از خود به عنوان یک شهروند جهانی.
۳. افزایش تولید کتاب در این حوزه به صورت مجموعه (سری).

۴. استفاده بیش‌تر از رنگ‌های شاد و تصویرهای زنده، متناسب با محتوا، در مقایسه با جشنواره اول.
۵. کاربردی بودن موضوعات انتخابی و پیوند آن‌ها با نیازهای اجتماعی در مقایسه با جشنواره اول.
۶. استفاده از قالب‌های متنوع داستانی، گفت‌وگو و ... در برخی کتاب‌ها.
۷. برقراری ارتباط عاطفی با مخاطبان در اغلب کتاب‌ها در مقایسه با جشنواره اول.

کاستی‌ها

۱. فقدان تولید کتاب در این حوزه برای معلمان، قلمروهای «دانش‌افزایی و مهارتی و روشی معلم» و «سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان».
  ۲. حافظه‌مدار بودن کتاب‌های کار و تمرین موجود و عدم توجه آن‌ها به هدف‌های کتاب‌ها و همچنین راهنمای برنامه مطالعات و تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی به ویژه در حوزه نگرشی و مهارتی و توجه صرف به حیطه شناختی؛ آن‌هم در سطح دانش.
  ۳. تعداد اندک کتاب‌های تولید شده حتی در طبقه دانش‌افزایی دانش‌آموزان.
  ۴. عدم ایجاد تعامل با مخاطبان به دلیل ارائه و انتقال یکسویه اطلاعات شناختی و عدم استفاده از روش‌هایی که موجب رشد اندیشه‌ورزی، خلاقیت و پرورش ذهن در مخاطب می‌شود.
  ۵. کم‌توجهی به شرایط مخاطبان - در پاره‌ای موارد - در تعیین قطع کتاب، تصویرها، واژگان و حتی اندازه حروف.
  ۶. عدم توازن در توجه به جنسیت در محتوا و تصویرها در اغلب کتاب‌های مورد بررسی.
  ۷. کم‌توجهی و در مواردی بی‌توجهی به مسائل فرهنگی و بومی در محتوا یا تصویرها در کتاب‌های ترجمه شده.
- جالب توجه است که موارد ۱ و ۴ از مواردی هستند که داوران محترم اولین جشنواره، در این حوزه

نیز بر آن تأکید ورزیده‌اند.

پیشنهادات

۱. تلاش در زمینه رشد کمی و کیفی کتاب‌های تألیفی نسبت به ترجمه.
۲. تألیف کتاب‌هایی در زمینه آموزش مهارت‌ها و مفاهیم اجتماعی برای معلمان در این حوزه.
۳. تأکید بر آموزش مهارت‌های ارتباطی، اجتماعی و فرایند تفکر.
۴. توجه به هدف‌ها - در هر سه حیطه شناختی، نگرشی و مهارتی - و مفاهیم کلیدی و محتوای برنامه درسی تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی، به ویژه در تألیف کتاب‌های کار و تمرین.
۵. آگاهی از تحولات کتاب‌ها و یا راهنماهای برنامه درسی به منظور ایجاد هماهنگی بیش‌تر بین کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی.
۶. پرهیز از ارائه و انتقال اطلاعات صرف و توجه به پرورش و رشد مهارت‌های فرایند تفکر از طریق توجه به فعالیت‌های فکری متنوع و واداشتن مخاطبان به اندیشیدن، کاوشگری و پژوهش.
۷. کمک به مخاطبان در زمینه رشد اخلاق شهروندی - در سطوح محلی، ملی و جهانی - و ساختن انسانی معنوی، متفکر، اجتماعی و ...
۸. توجه به مسائل فرهنگی و بومی در محتوا یا تصویرها در کتاب‌های ترجمه شده.
۹. تناسب قطع، تصویر، محتوا، واژگان و جملات و حتی اندازه حروف، با شرایط سنی مخاطبان.
۱۰. استفاده از رنگ‌های شاد و تصویرهای زنده و گویا به تناسب محتوا و موضوع.
۱۱. کاربردی بودن موضوعات انتخابی و پیوند آن‌ها با نیازهای اجتماعی.
۱۲. استفاده از قالب‌های متنوع (داستانی، گفت‌وگو و ...) و تلاش در زمینه ایجاد ارتباط عاطفی با مخاطبان.
۱۳. توازن در توجه به جنسیت در محتوا یا تصویر.

۱۴. توجه به اصل سادگی و روانی در بیان موضوعات

۱۵. نوآوری در تألیف، طراحی، سازماندهی محتوا

و ...

۱۶. تلاش به منظور افزایش تولید کتاب در حوزه

مطالعات اجتماعی به صورت مجموعه و سری.

۱۷. اضافه کردن طبقه «کتاب‌های دانش‌افزایی

و مهارتی والدین» به مجموع طبقات موجود، به دلیل

ایجاد ارتباط و هماهنگی آموزش‌های غیررسمی و

رسمی (ایجاد ارتباط بین خانه و مدرسه).

آن می‌تواند زمینه رشد و کیفیت بخشی به کتاب‌های آموزشی را در کشور فراهم آورد. از این رو به عنوان اولین مخاطبان در این بیانیه مورد توجه قرار گرفته‌اند.

توصیه می‌شود ترکیب داوران به گونه‌ای باشد که در یک گروه، افراد ذینفع کم‌تر حضور یابند.

بخشی از پیشنهاد‌های اعضای کمیته زبان و ادبیات فارسی دوره ابتدایی که می‌تواند به منظور تعمیق سیاست‌های برگزاری جشنواره‌های آتی مورد عنایت برنامه‌ریزان محترم قرار گیرد، عبارتند از:

الف) ضرورت تدوین ملاک‌ها، شاخص‌ها، معیارها و مقیاس‌های ارزشگذاری عینی با هدف پرهیز از به کارگیری مفاهیمی که بر مصداق‌های کلی دلالت دارند و ممکن است موجب تعبیرهای متفاوتی در ذهن مخاطبان شوند.

ب) ضرورت ارائه تعریف‌های عملیاتی دقیق‌تر از واژه‌های تخصصی، و بازنگری به ویژگی‌های ذکر شده برای طبقه‌بندی کتاب‌های آموزشی به منظور تعیین برخی مختصات متمایز کننده که با تکیه بر آن‌ها بتوان، جایگاه و طبقه هر کتاب را با ضریب اطمینان بیش‌تری مشخص کرد.

پ) ضرورت بازنگری در روش‌های اطلاع‌رسانی و فراخوان آثار از تولیدکنندگان کتاب‌های آموزشی، به نحوی که به برقراری تعاملات عمیق‌تری از سوی ایشان منجر شود.

ت) ضرورت بازنگری در روش‌های ارزشگذاری و تقدیر از تولیدکنندگان کتاب، به نحوی که بتوان سهم و نقش هر یک از عناصر و عوامل تولید کتاب را جداگانه محاسبه کرد.

ث) توسعه روش‌های سامان بخشی به کتاب‌های آموزشی از طریق جلب مشارکت گروه‌های آموزشی

حوزه آموزش زبان و ادبیات فارسی

الف) دوره‌ی آموزش ابتدایی

نظر به اهمیتی که زبان و ادبیات فارسی در ماندگاری فرهنگ ملی ایرانیان از کهن‌ترین ادوار تاریخ تاکنون داشته است، و با عنایت به اهمیت آشنایی و تسلط بر مفاهیم و مهارت‌های زبانی به عنوان پیش‌نیاز اساسی و مهم در فراگیری سایر علوم و مباحث درسی دوره ابتدایی، بسیار به جاست که فراگیری زبان و ادبیات فارسی را مهم‌ترین رکن آموزش و پرورش در دوره ابتدایی بدانیم.

کمیته زبان و ادبیات فارسی در دوره ابتدایی، ضمن تشکر از کلیه مؤلفان، مترجمان، ناشران، تصویرگران و دیگر عواملی که در تهیه و تولید کتاب‌های این حوزه فعالیت دارند و نمونه‌ای از تولیدات خود را به منظور بررسی به دفتر جشنواره ارسال کرده‌اند، بیانیه چهارمین جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد را به تفکیک مخاطبان به شرح زیر اعلام می‌دارد:

۱. هیأت برگزار کننده جشنواره

هیأت برگزار کننده جشنواره، بانیان اصلی هدایت یک جریان سالم هستند که استمرار و تداوم

معاونت آموزش عمومی، به منظور ارائه دیدگاه‌های کارشناسی به تولیدکنندگان کتاب‌های آموزشی تا پیش از اقدام به چاپ آثار در سراسر کشور. توصیه می‌شود ترکیب داوران به گونه‌ای باشد که در یک گروه، افراد ذینفع کم‌تر حضور یابند.

۲. برنامه ریزان و سیاستگذاران آموزش و پرورش

دومین گروه از مخاطبان بیانیة کمیته زبان و ادبیات فارسی در چهارمین دورة جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد، برنامه‌ریزان و سیاستگذاران آموزش و پرورش به مفهوم کلی آن هستند.

بسیاری از کارهای تولید شده نشان می‌دهد که جمع کثیری از ناشران و مؤلفان نتوانسته‌اند از یافته‌های پژوهشی جدید بهره‌مند شوند.

با توجه به تحولات اخیر برنامه آموزش زبان فارسی در دورة ابتدایی، انتظار می‌رود که سازمان‌ها و مراکز آموزشی چون: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، معاونت آموزش عمومی و امور تربیتی، پژوهشکده تعلیم و تربیت، مراکز تربیت معلم و دیگر سازمان‌های فرهنگی و آموزشی، بی‌توجه به امور فرهنگی و آموزشی را نیز مورد توجه قرار دهند و از طریق انتشار یافته‌های پژوهشی محققان و دیدگاه‌های کارشناسان خود، زمینه مناسب‌تری را برای اطلاع‌رسانی به مخاطبان فراهم آورند تا تولیدکنندگان کتاب‌های آموزشی بتوانند، از نتایج پژوهش‌های جدید در حوزه فعالیت خویش اطلاع دقیق‌تری کسب کنند و تألیفات جدیدشان را با آخرین یافته‌های پژوهشی منطبق سازند.

یکی از راهکارهای مهم در این زمینه، آشنا کردن تولیدکنندگان با ملاک‌ها و معیارهای سامان‌بخشی به کتاب‌های آموزشی و کارشناسی آثار آنان پیش از اقدام به چاپ است.

در این راستا، گروه‌های آموزشی معاونت‌های آموزش عمومی استان‌های کشور می‌توانند، ضمن دریافت آموزش‌های لازم از مراجع ذیصلاح، بخشی از

خدمات نقد و بررسی کتاب‌های آموزشی را طی فرایند شکل‌گیری آن، به تولیدکنندگان ارائه کنند. از مشکلات قابل ذکر در بررسی کتاب‌های آموزشی اعم از کمک‌درسی و کمک آموزشی در چهارمین جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد، نابه‌سامانی در تعیین قوانین مشخص و مدون برای نگارش خط فارسی از نظر اتصال و انفصال حروف و کلمات، کاربردهای نابه‌جای علامت تشدید، کاربردهای شکل نامناسب یا عدم کاربرد شکل تغییر یافته «بای میان دو کلمه» و ... است. به نظر می‌رسد، زمان آن رسیده باشد که فرهنگستان خط و زبان فارسی، شورای عالی آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی درسی و دیگر متولیان و بانیان توسعه و اشاعه خط، همچون رسانه‌های جمعی پر مخاطب، نسبت به سامان‌بخشی به وضعیت کنونی رسم‌الخط فارسی اقدامات مؤثر و هماهنگی را انجام دهند.

۳. تولیدکنندگان کتاب‌های آموزشی

در طول سال‌های اخیر، ناشران بخش خصوصی تلاش پرثمری در راستای تهیه و تولید کتاب‌های آموزشی کرده‌اند و برخی از آن‌ها صلاحیت‌های لازم را برای به عهده گرفتن بخشی از مسؤلیت‌های تولید کتاب‌های آموزشی مناسب، از خویش نشان داده‌اند. در نظام تعلیم و تربیتی که اتخاذ رویکرد چند تألیفی را از جمله ضرورت‌های زمانه خود در زمینه برنامه‌ریزی آموزشی می‌داند، اتکا به بخش خصوصی و توانمندی‌های آن می‌تواند، راهگشای برخی از مشکلات باشد.

به منظور اطلاع‌رسانی به تولیدکنندگان کتاب‌های آموزشی، توضیح کوتاهی در خصوص شیوه عملکرد کمیته داوری زبان و ادبیات فارسی دورة ابتدایی بیان می‌شود.

از زمان اعلام فراخوان تا ۱۵ مرداد ماه ۸۳، واحد سامان‌بخشی چهارمین دورة جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد، ۹۷ عنوان کتاب در حوزه زبان و ادبیات فارسی دورة ابتدایی از سوی

تولیدکنندگان کتاب‌های آموزشی دریافت کرده است که پس از کارشناسی‌های انجام شده در دور مقدماتی، در مجموع ۷۴ عنوان کتاب انتخاب شده و بررسی آن‌ها در دستور کار کمیته زبان و ادبیات فارسی دوره ابتدایی قرار گرفته است.

در نظام رو به تغییر آموزشی کنونی، به جای آموزش‌های متکی بر انباشت اطلاعات و محفوظات، به ایجاد مهارت تفکر و حل مسأله در موقعیت‌های واقعی زندگی توجه بیش‌تری می‌شود. از این رو، تلاش بر آن است که به تمامی سطوح یادگیری همچون: دانش، مهارت، کاربرد، ترکیب، تجزیه، تحلیل و ... توجه شود. به همین دلیل، مؤلفان کتاب‌های آموزشی باید تلاش کنند تا با اطلاع از آخرین تحولات برنامه درسی، نگاهی همخوان با سیاست‌های تغییر در آثار خویش ارائه کنند.

مؤلفان کتاب‌های آموزشی باید تلاش کنند تا با اطلاع از آخرین تحولات برنامه درسی، نگاهی همخوان با سیاست‌های تغییر در آثار خویش ارائه کنند

یکی از کوشش‌های هیأت برگزار کننده جشنواره، تألیف و تدوین ملاک‌ها، شاخص‌ها، معیارها و مقیاس‌های ارزشگذاری کارشناسان و صاحب‌نظران حوزه زبان و ادبیات فارسی با توجه به دگرگونی‌های اخیر نظام آموزشی کشور است. همچنین تلاش می‌شود، با انتشار اصول و هدف‌های برنامه آموزش زبان فارسی در دوره ابتدایی که از مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش است، در خصوص ایجاد هماهنگی بین سیاست‌های سازمان و عملکرد فعالان این حوزه، گام‌های مؤثری برداشته شود.

در شاخه کتاب‌های کمک آموزشی نیز بیش‌ترین تعداد کتاب‌ها مربوط به طبقه

کتاب‌های دانش‌افزایی معلمان و کارشناسان بوده است. در این دوره، کتاب‌هایی که در زمینه دانش‌افزایی معلمان مورد بررسی قرار گرفته‌اند، عمدتاً آثار ترجمه شده از زبان‌های خارجی هستند. در حالی که با توجه به تحولات اخیر برنامه آموزش زبان فارسی در دوره ابتدایی، چشم‌انتظار حضور تألیفاتی در زمینه ارائه الگوها و روش‌های نوین تدریس از سوی کارشناسان و مؤلفان داخلی بوده‌ایم. خلأ موجود در این زمینه تا حدی است که برای آموزش مهارت‌های زبان فارسی پایه اول دبستان، در حال حاضر هیچ کتاب مناسبی به عنوان منبع تدریس در مراکز تربیت معلم معرفی نمی‌شود. علت بی‌طرفی کارشناسان، اعم از حوزه‌های زبان‌شناسی، روان‌شناسی مراکز تربیت معلم و دیگر صاحب‌نظران حوزه‌های تعلیم و تربیت و ادبیات کودک، در خصوص نقد تحولات اخیر برنامه درسی و تبعات انجام این تحولات، یکی از پرسش‌های بدون پاسخ برای نسل‌های آینده است که امیدواریم با گذشت چند سال از این تحولات، سرانجام نتایجی از کم و کیف آن‌ها به دست آوریم.

طبقه مربوط به کتاب‌های دانش‌افزایی دانش‌آموزان، با توجه به مفهوم گسترده‌ای که از این عنوان در نظر بوده است و با وجود آن که بخشی از ادبیات داستانی را نیز شامل می‌شود، از حضور کتاب‌های مناسب جدید کاملاً بی‌بهره مانده است که شاید یکی از دلایل آن، یکسان نبودن مفهوم واژه‌ها نزد برگزارکنندگان جشنواره و تولیدکنندگان کتاب‌هایی بوده است که آثارشان می‌توانست، در این طبقه مورد بررسی قرار گیرد.

مترجمان گرامی با عنایت به ویژگی‌های عمومی و مشترک زبان نزد ملل گوناگون، با هدف بهره‌مندی از برخی تجربه‌های حاصل شده توسط ملل دیگر، به جست‌وجو و ترجمه کتاب‌های سودمند در این حوزه اقدام کرده‌اند. اما در بررسی آثار ترجمه

چاپ، کیفیت کتاب‌سازی، مراجعه به سایت‌های اطلاع‌رسانی چون سامان کتاب و... به عنوان برخی از ملاک‌های انتخاب کتاب‌های مناسب توجه کنند تا از این طریق، ضمن بهره‌مندی از کتاب‌های سودمند بتوانند ناشران و مؤلفانی را که برای تهیه و تولید این گونه کتاب‌ها می‌کوشند، بیش تر حمایت کنند.

ب) دوره ی آموزش راهنمایی

زبان به عنوان مهم‌ترین ابزار برقراری ارتباط و ادبیات به عنوان هنری‌ترین شیوه بیان احساسات و عواطف بشری، همواره بازتاب اندیشه و خلاقیت انسان‌ها بوده است. بشر از آغاز تا به امروز از این امکانات حیاتی برای طرح مقاصد و خواسته‌ها و آرزوهای دست‌یافتنی و حتی دست‌نیافتنی خویش بهره گرفته است و از این طریق توانسته است، به قله‌های رفیع کمال و معرفت زمینی و آسمانی نائل شود. با عنایت به گذشته درخشان زبان و ادب فارسی، شعرا و نویسندگان ایرانی از دیرباز تاکنون در آثار ارزشمند خویش نشان داده‌اند که این ابزارهای حیاتی تا چه حد در بیان اندیشه و طرح مسائل اجتماعی، عاطفی، انتقال ارزش‌ها و مفاهیم معنوی مؤثر بوده‌اند و تا چه حد در ترویج و اشاعه فرهنگ ایرانی به نسل‌های بعدی، نقش فعالی داشته‌اند.

ادبیات به عنوان هنری‌ترین شیوه بیان احساسات و عواطف بشری، همواره بازتاب اندیشه و خلاقیت انسان‌ها بوده است

در نظام‌های آموزشی جهان، قبل از هر موضوعی به برنامه‌درسی زبان و ادبیات توجه می‌شود؛ چرا که زبان و ادبیات ارتباط تنگاتنگی با اندیشه و تفکر آدمی دارند و از این طریق می‌توان درباره تمامی علوم و ارزش‌های انسانی اظهار نظر کرد. در نظام آموزشی ایران نیز، کماکان از آغاز آموزش و پرورش رسمی، به آموزش

شده از زبان‌های خارجی، باید ملاک‌ها و معیارهای متفاوتی وضع شود. توصیه کمیته دآوری زبان و ادبیات فارسی دوره ابتدایی آن است که به منظور حمایت از مؤلفان داخلی و حفظ حقوق مترجمان و ناشران آثار خارجی، کتاب‌های ترجمه شده از این پس در طبقه‌ای جداگانه و بر اساس ضوابط و ملاک‌های خاص خود مورد بررسی قرار گیرد.

۴. مخاطبان کتاب‌های آموزشی

یکی از هدف‌های مهم برگزاری این جشنواره، شناسایی و معرفی آثار آموزشی مناسب به مخاطبان اعم از برنامهریزان، کارشناسان، دانش‌آموزان و اولیای ایشان است. معلمان خود یکی از مخاطبان اصلی و در عین حال از هدایت‌کنندگان بسیار مؤثر طیف وسیع‌تری از مخاطبان دیگر یعنی دانش‌آموزان، به سوی کتاب‌های آموزشی مناسب هستند. همچنین نقش معلمان در معرفی کتاب‌های مناسب کمک درسی و کمک آموزشی به اولیای دانش‌آموزان، و دیگر همکاران نیز بسیار بارز است.

اولیای دانش‌آموزان نیز اگرچه تا حدود زیادی وظایف و اختیارات تعلیم و تربیت کودکان خود را به نظام آموزش و پرورش کشور تفویض کرده‌اند، اما هنوز نقش خود را به عنوان یکی از مشوقان بسیار تأثیرگذار در زمینه هدایت کودکان به امر کتاب‌خوانی حفظ کرده‌اند و یکی از منابع اطلاعاتی معتبر برای آنان محسوب می‌شوند. والدین می‌توانند در انتخاب کتاب، به ویژه کتاب‌های کمک آموزشی و کمک درسی مناسب، از دیدگاه‌های کارشناسان و رهنمودهای معلمان فرزندان خود استفاده کنند و از طریق پیش‌بینی برخی تدبیرهای سودمند، ضمن توجه به علاقه‌های کودکان، به ارتقای سلیقه فرزندان خود در جهت تشخیص کتاب‌های مناسب کمک کنند.

به دانش‌آموزان، به ویژه گروهی که به تدریج در نتیجه شناخت و آگاهی بیش تر امکان انتخاب کتاب و خرید آن را به دست می‌آورند، توصیه می‌شود به برخی ملاک‌های اصلی مثل: گروه سنی مخاطب، سازمان انتشاراتی، مؤلف یا مترجم کتاب، نوبت

زبان و ادب فارسی به عنوان کلید فهم حوزه‌های گوناگون معرفت بشری توجه ویژه‌ای می‌شود. یکی از نهادهای غیررسمی که در این زمینه فعالیت گسترده و چشمگیری داشته است، ناشران کتاب‌های آموزشی هستند. رسالت اصلی این بخش کمک به بازآموزی، تقویت و تثبیت آموخته‌های مدرسه‌ای است و این رسالت به دنبال رسالت کتاب‌های درسی حاصل می‌شود. این که در هر وضعیت فعلی به این رسالت عمل می‌شود یا نه، یکی از هدف‌های اساسی این جشنواره به شمار می‌رود. در واقع، تلاش بر این است که استانداردهایی برای کتاب‌های آموزشی تعریف و تدوین شوند تا در نهایت، مواد تولیدی در راستای هدف‌های آموزش رسمی و کتاب‌های درسی قرار گیرند. نگاهی به کتاب‌های زبان و ادب فارسی ارسالی به جشنواره و حتی وضعیت فعلی تولید، چاپ و توزیع این گونه مواد نشان می‌دهد که چندان کمکی به تحقق هدف‌های آموزش زبان و ادب فارسی نشده است و به قدری تعجیل و شتاب‌زدگی در تدوین آثار دیده می‌شود که دانش‌آموز رغبتی به استفاده از آن‌ها نشان نمی‌دهد. حتی معلمان زبان و ادب فارسی نیز انگیزه‌ای برای به کارگیری آن‌ها در کلاس‌های درس ندارند. به طور قطع، یکی از اساسی‌ترین دلایل این معضل فرهنگی و آموزشی، فقدان استانداردهای تولید و چاپ مواد کمک آموزشی است؛ هر چند برخی تولیدکنندگان سلیقه خریدار را بر رعایت استانداردها ترجیح می‌دهند.

هیأت داوران حوزه زبان و ادب فارسی
همچون دیگر حوزه‌ها، کار بررسی را در دو مرحله انجام داده است: در مرحله اول تمامی کتاب‌های رسیده به دبیرخانه جشنواره بررسی شدند و از مجموع ۱۱۵ کتاب، تعداد ۹۵ عنوان به مرحله دوم راه یافتند. در مرحله اول معیارهای ارزیابی تا حدودی عمومی بودند، اما در مرحله دوم این معیارها اختصاصی و بر اساس استانداردهای آموزش زبان و ادب فارسی در نظر گرفته شده بودند. از بین ۹۵ کتاب راه یافته به مرحله دوم، پس از ارزیابی فردی و گروهی هیأت داوران، تعداد ۵

عنوان برای دریافت تندیس و تقدیر انتخاب شدند. در این مرحله میزان و معیار ارزیابی، تناسب کتاب‌ها با موارد زیر بوده است:

۱. هدف‌های برنامه‌ی درسی زبان و ادب فارسی
  ۲. نیازها، توانایی‌ها و درک و فهم دانش‌آموز (مخاطب‌شناسی)
  ۳. روش‌های صحیح و استاندارد ارائه مطالب آموزشی
  ۴. استانداردهای کتاب‌سازی
  ۵. شیوه‌نامه مصوب ویرایش فرهنگستان زبان و ادب فارسی و وزارت آموزش و پرورش (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی)
  ۶. ابعاد گوناگون خلاقیت و نوآوری
- نتایج حاصل از بررسی وضعیت آثار تولیدی در حوزه زبان و ادب فارسی با توجه به آثار رسیده به جشنواره، بیانگر تلاش و همت تولیدکنندگان و وجود پاره‌ای محدودیت‌ها و نواقص است. در نتیجه، هیأت داوران بر خود فرض می‌داند، به منظور بهبود هر چه بیش‌تر وضعیت تولید مواد کمک آموزشی و کمک درسی زبان و ادب فارسی و نیز اجرای بهتر جشنواره‌های آتی، موارد زیر به عنوان توصیه‌نامه داوران، در بیانیه لحاظ شود:
۱. ظهور رویکردهای نوین آموزشی، از قبیل: فعالیت محوری، همیاری و مشارکت، فرایند محوری، حل مسأله و استفاده از فناوری، ما را بر آن می‌دارد تا در تولید و چاپ آثار مربوط به حوزه زبان و ادب فارسی، بیش از پیش احساس مسؤلیت کنیم و دست به خلق آثاری بزنیم که دانش‌آموز را فعال و راضی کند.
  ۲. پیشنهاد می‌شود، ناشران فعال در این زمینه از استانداردها و معیارهای تدوین شده استفاده کنند تا در مجموع، هدف کمک به دانش‌آموز مورد غفلت واقع نشود
  ۳. بهتر است مسؤولان جشنواره ابعاد گوناگون اطلاع‌رسانی را به طور همه جانبه اجرا کنند و بیش از پیش، اسناد موجود را در اختیار ناشران قرار دهند تا

میزان مشارکت آنان در این گونه جشنواره‌ها افزون شود.

۴. با توجه به لزوم توجه به پدیده زیباشناختی در تولید آثار کمک آموزشی، به ویژه در چاپ کتاب‌های حوزه زبان و ادب فارسی توصیه می‌شود از شیوه‌های متنوعی برای صفحه‌آرایی، تصویرسازی و کتاب‌سازی استفاده شود.

۵. برای یکسان‌سازی رسم‌الخط و ویرایش لازم است، شیوه‌نامه مصوب تولید و در اختیار ناشران قرار داده شود تا در چاپ‌های بعدی آن را مبنای عمل قرار دهند.

۶. با توجه به طرح پنج ساله شدن تغییرات و اصلاحات در کتاب‌های درسی، انتظار می‌رود ناشران اصلاحات را در کتاب‌های خود، به موقع اعمال کنند تا در اثر شتاب‌زدگی برای حضور در بازار، شاهد اشکالات نباشیم.

۷. انتظار می‌رود، برای پاسخگویی به نیازها، سلیقه‌ها و علاقه‌های دانش‌آموزان، آثار تولیدی با رویکرد پرورش و تقویت خلاقیت و نوآوری تدوین و چاپ شود.

۸. بهتر است، «انجمن ناشران کتاب‌های کمک آموزشی» نیز در تهیه و تدوین استانداردهای مربوط به این کتاب‌ها مشارکت و همیاری داشته باشند تا بعدها مسیر انتقال این موارد به ناشران، در کمال آرامش و به دور از هر گونه تعصب و ابهام انجام گیرد.

که اکثر کتاب‌های حوزه زبان و ادب فارسی در طبقه دانش‌افزایی دانش‌آموزان قرار دارد. لازم است برای دیگر طبقه‌ها نیز آثاری مناسب تولید شود (پرورش مهارت‌های ذهنی و فرایندی، دانش‌افزایی و رشد مهارت‌ها و نگرش‌های معلمان، کتاب کار، کتاب تمرین، کتاب خودارزشیابی و سنجش آموخته‌ها، کتاب فعالیت محور).

۱۰. توصیه می‌شود، در جشنواره‌های آتی طبقات دیگری مثل آثار ترجمه شده یا آثار مهارت‌افزایی در حوزه خواندن و نوشتن نیز اضافه شود.

۱۱. توصیه می‌شود، در چاپ آثار ترجمه‌ای به بومی‌سازی متن، تصویرها و پیام‌های نهفته در آن‌ها توجه کافی صورت بگیرد تا ناخواسته از تأثیرگذاری منفی و غیرمستقیم آن‌ها بر کودکان و نوجوانان جلوگیری به عمل آید.

۱۲. توصیه می‌شود، ناشران قبل از اقدام به تولید و چاپ آثار، نسخه‌ای از راهنمای برنامه‌ی درسی زبان و ادب فارسی را تهیه کنند و آن را راهنمای عمل قرار دهند.

توصیه می‌شود، ناشران قبل از

اقدام به تولید و چاپ آثار،

نسخه‌ای از راهنمای برنامه‌ی درسی

زبان و ادب فارسی را تهیه کنند و

آن را راهنمای عمل قرار دهند

۱۳. زبان و بیان کتاب‌های موجود حاکی از این است که برخی از مؤلفان به آموزش نیاز دارند. پس ضرورت دارد، ناشران محترم در انتخاب افراد برای تألیف، از اشخاص خوش‌قلم و مسلط در نگارش کمک بگیرند.

۱۴. با توجه به وضعیت اطلاع‌رسانی به دبیران زبان و ادب فارسی و دانش و مهارت آنان در این زمینه، لازم است آثار کارآمد و متنوعی، چه ترجمه و چه تألیف، تولید شود که در آموزش زبان و ادب فارسی

بهتر است، «انجمن ناشران کتاب‌های کمک آموزشی» نیز در تهیه و تدوین استانداردهای مربوط به این کتاب‌ها مشارکت و همیاری داشته باشند

۹. وضعیت کتاب‌های بررسی شده در طبقه‌بندی هفت‌گانه‌ی کتاب‌های کمک آموزشی نشان می‌دهد

به کار معلمان آید و آنان را در بهره‌گیری از روش‌های جدید آموزشی توانمند سازد.

۱۵. با توجه به نتایج به دست آمده از مطالعات و تحقیقات مربوط به وضعیت خواندن در بین دانش‌آموزان ایرانی، ضرورت دارد آثار مناسبی برای تقویت مهارت خواندن و درک و دریافت متون تولید و چاپ شود.

هیأت داوران حوزه زبان و ادب فارسی جشنواره، ضمن تشکر و قدردانی از همه دست‌اندرکاران جشنواره و ناشران آثار ارسالی به جشنواره و به ویژه مؤلفان محترم این آثار، انتظار دارد توصیه‌ها و پیشنهادات مذکور در فرایند برگزاری جشنواره‌های بعدی، تولید آثار ارزشمند زبان و ادب فارسی راهنمای عمل مسوولان، ناشران، کارشناسان، مؤلفان و دیگر افراد فعال در این حوزه قرار گیرد تا ان شاءالله وضعیتی بهتر و مطلوب‌تر داشته باشیم.

حوزه آموزش جغرافیا (دوره‌ی آموزش راهنمایی)

جغرافیا دانشی وسیع و گسترده است که موضوعات متنوعی مانند آشنایی با ویژگی‌ها و امکانات، چالش‌ها و محدودیت‌های محل زندگی خود و دیگران، رابطه متقابل انسان و محیط و مسائل و مشکلات ناشی از بر هم خوردن این رابطه (که بخشی از مشکلات جهان امروز است)، کیهان‌شناسی و نجوم و بسیاری از موارد دیگر را دربرمی‌گیرد. دانش‌آموزان فعلی و شهروندان و مدیران فردای کشور نیاز دارند که این مطالب را یاد بگیرند تا با آموختن آن‌ها بتوانند، با درک بهتر و صحیح‌تر مسؤولیت‌ها و برنامه‌ریزی‌های خود را به نحو مطلوب انجام دهند و ضمن بهره‌برداری صحیح از محیط، سهم دیگران و نسل‌های آینده را نیز در نظر بگیرند. هیأت داوران با توجه به این مسائل کتاب‌ها را مورد بررسی قرار داد که در این جا نکاتی چند را یادآور می‌شود:

۱. بیش‌تر کتاب‌ها از زبان انگلیسی ترجمه شده بودند؛ یعنی از ۳۷ جلد کتاب مورد بررسی، ۲۶ جلد ترجمه

و ۱۱ جلد، یعنی تنها حدود ۲۹ درصد تألیف شده بودند. ۲. در گروه کتاب‌های دانش‌افزایی دانش‌آموزان، به شناخت محل زندگی افراد توجه کمی شده بود؛ یعنی تنها دو جلد کتاب به ایران‌شناسی و بقیه به موضوعاتی دیگر اختصاص داشتند.

۳. در گروه کتاب‌های دانش‌افزایی معلمان، تنها یک جلد کتاب عرضه شده بود. با توجه به این نکته که معلم باید اطلاعات به روز و آگاهی فراتری از کتاب‌های درسی داشته باشد تا بتواند پرسش‌های متعدد دانش‌آموزان را پاسخ گوید، تعداد کتاب‌های این گروه بسیار کم و محدود بود.

۴. در گروه کتاب‌های کار و تمرین‌های هدفمند، ۱۶ جلد کتاب عرضه شده بودند که می‌توان گفت رشد مطلوبی را نسبت به گذشته داشته‌اند. در این کتاب‌ها، بر تعمیق هدف‌های کتاب‌های درسی تأکید بیش‌تری شده بود و در برخی از آن‌ها، شرایطی برای بروز خلاقیت‌ها و نوآوری دانش‌آموزان فراهم آمده بود.

۵. در گروه کتاب‌های مهارتی، خلأ بسیاری وجود داشت، زیرا در این گروه تنها دو جلد کتاب مهارتی عرضه شده بود.

۶. تعداد کتاب‌هایی با عنوان «اطلس جغرافیایی» که متناسب با توان یادگیری دانش‌آموزان باشد، بسیار کم بود.

توصیه‌ها و پیشنهادات

۱. ناشران محترم به چاپ کتاب‌های تألیفی اهتمام بیش‌تری ورزند.

ناشران محترم به چاپ کتاب‌های تألیفی اهتمام بیش‌تری ورزند

۲. به چاپ کتاب‌هایی در زمینه شناخت محل زندگی افراد (استان‌شناسی و ایران‌شناسی که دانش‌آموزان را با هویت و پیشینه فرهنگی و امکانات و

چالش‌های محیط زندگی خود و دیگران آشنا می‌کند)، توجه ویژه‌ای مبذول شود.

۳. آشنایی معلمان با انواع اطلاعات، به ویژه در زمینه موضوعات تدریس، زمینه مناسبی را برای تدریس بهتر و ارضای کنجکاوی دانش‌آموزان آماده می‌کند. از این رو، سرمایه‌گذاری و چاپ کتاب در زمینه بالا بردن سطح دانش و بینش معلمان، نقش کلیدی در بهبود آموزش ایفا می‌کند.

۴. ناشران محترم در چاپ کتاب‌های کار و تمرین دقت و عنایت بیش‌تری به خرج دهند و شرایط را برای چاپ کتاب‌های جذاب، متناسب با هدف‌های کتاب‌های درسی فراهم آورند.

۵. ناشران محترم در چاپ کتاب‌هایی در زمینه افزایش مهارت دانش‌آموزان، زمینه مطلوبی را برای دقت بیش‌تر و تعمیق یادگیری آن‌ها فراهم می‌سازد. چاپ کتاب‌هایی در زمینه نقشه‌خوانی، نقشه‌کشی، مدل‌های جغرافیایی و ... توصیه می‌شود.

کمیته داوران، ضمن تشکر و ارج نهادن به تلاش‌های بسیار مؤلفان، مترجمان و ناشران، تولیدات آن‌ها را در زمینه مورد بررسی ناکافی می‌داند و امیدوار است، با حمایت مسئولان و دست‌اندرکاران فرهنگی کشور، شرایط مساعدتری برای رشد و شکوفایی استعداد و توان دانش‌آموزان و معلمان فراهم آید.

حوزه آموزش حرفه و فن

(دوره‌ی آموزش راهنمایی)

دنایای امروز را که مدام در حال تغییر و تحول است و فاصله علوم و فناوری جدید و قدیم آن در هر لحظه بیش‌تر می‌شود، به درستی عصر انفجار اطلاعات و ارتباطات نامیده‌اند. در این عصر، گرچه کتاب‌های درسی تنها منابع آموزشی محسوب نمی‌شوند، اما هنوز هم به عنوان اصلی‌ترین منبع اطلاعاتی، جایگاه ویژه خود را در امر آموزش حفظ کرده‌اند.

در این دوران با توجه به دریافت اطلاعات جدید و متنوع از سراسر جهان، نیازهای جامعه و مخاطبان و به تبع آن، محتوا و شیوه‌های آموزشی نیز به سرعت در حال تغییر است. معلم نقش سنتی خود را رها کرده و رهبر و تسهیل‌کننده امر آموزش است و دانش‌آموز نیز نقش پژوهنده، تولیدکننده دانش، مبتکر، پدیدآورنده آثار، حل‌کننده مسأله و ... را به عهده گرفته است. در سال‌های اخیر، در کتاب‌های درسی و آموزشی در بعد محتوا و شیوه‌های آموزش، تحولات چشمگیری صورت گرفته است.

کتاب‌های درسی آموزش حرفه و فن از جمله کتاب‌هایی هستند که تغییراتی اساسی در محتوا و روش‌های یاددهی - یادگیری داشته‌اند. محتوای این کتاب‌ها با هدف ایجاد بینش فناورانه و نگرش سیستمی به شیوه فعال و فرایندمدار طراحی شده است. در تغییر رویکرد این برنامه درسی از نتیجه‌مدار به فرایندمدار، به رشد روابط اجتماعی، پرورش خلاقیت، حل مسأله، ایجاد نگرش سیستمی و بینش فناورانه، مهارت تصمیم‌گیری و انتخاب، جست‌وجو و گردآوری اطلاعات، دست‌ورزی با مواد و ابزار و ... در قالب اطلاعات فنی و فعالیت‌های ساده، توجه شده است.

جشنواره رشد، فرصت مناسبی ایجاد کرده است تا کتاب‌های آموزشی مناسب به یاری کتاب‌های درسی بیایند و بر اساس هدف‌های درس، آموزش مدرسه‌ای را کامل‌تر کنند.

در چهارمین جشنواره رشد در مجموع، ۷۷ جلد کتاب به حوزه آموزش حرفه و فن ارجاع داده شد که در حوزه فرایندی - پروژه‌ای، ۴۳ جلد کتاب مورد بررسی قرار گرفت. ۴۰ جلد از این کتاب‌ها ترجمه‌ای و فقط سه جلد از آن‌ها تألیفی بوده است. در بخش دانش‌افزایی نیز، ۳۱ جلد کتاب ارزیابی شد که فقط ۲ جلد از آن‌ها تألیفی بوده‌اند. همچنین تنها سه جلد کتاب به حوزه سنجش و ارزشیابی ارجاع شده بود که مورد داوری قرار گرفت. لازم به ذکر است که اکثر کتاب‌های ارسال

شده به این حوزه در راستای هدف‌های درس حرفه‌وفن چندانی نداشته و حتی یک واحد کامل از کتاب حرفه‌وفن را نیز پوشش نداده‌اند.

سختی با ناشران، مؤلفان و مترجمان

هیأت داوران کتاب‌های آموزشی حوزه حرفه‌وفن، پس از بررسی ۷۷ جلد کتاب ارجاع شده به این حوزه، توجه به نکات زیر را به منظور بهبود تولید کتاب‌های آموزشی به ناشران، مؤلفان، مترجمان و دیگر دست‌اندرکاران محترم تولید کتاب‌های آموزشی توصیه می‌کند:

۱. با توجه به این که کتاب‌های تألیفی در مقایسه با کتاب‌های ترجمه شده از امتیاز ویژه‌ای برخوردارند، بنابراین پیشنهاد می‌شود، رویکرد تألیف بر ترجمه تقدم پیدا کند. (از میان ۷۷ جلد کتاب ارجاع شده به این حوزه، ۶۹ جلد ترجمه و تنها ۸ جلد آن‌ها تألیفی بوده‌اند.)

پیشنهاد می‌شود، رویکرد تألیف بر ترجمه تقدم پیدا کند. (از میان ۷۷ جلد کتاب ارجاع شده به این حوزه، ۶۹ جلد ترجمه و تنها ۸ جلد آن‌ها تألیفی بوده‌اند.)

۲. در زمینه دانش‌افزایی معلمان، متأسفانه هیچ کتابی به جشنواره ارجاع نشده است و از آن جایی که تقویت بنیه علمی، کسب مهارت‌های جدید تدریس، آشنایی بیشتر با شیوه‌های ارزشیابی جدید و به روز بودن دانش معلمان بسیار مهم و ضروری است، لذا امیدواریم ناشران و نویسندگان محترم به نشر کتاب‌های ارزشمند در این زمینه، توجه بیش‌تری مبذول نمایند.

۳. با توجه به این که رویکرد عمده درس حرفه‌وفن عملی است و بخش اندکی از آن را تئوری تشکیل می‌دهد، به مؤلفان و ناشران محترم توصیه می‌شود، بیش‌تر به ارائه روش‌های سنجش و ارزشیابی فعالیت‌های عملی، کارگاهی، تحقیقی، پژوهشی، فردی

و گروهی دانش‌آموزان بپردازند.

۴. مؤلفان، ناشران و مترجمان کتاب‌های کمک آموزشی باید از محتوای برنامه درسی، هدف‌های درس و تحولات آن آگاه باشند و بر اساس آن‌ها به تولید کتاب آموزشی اقدام کنند. عدم اطلاع و شناخت از هدف‌ها و برنامه‌های درسی و تحولات آن‌ها موجب می‌شود که کتاب‌های آموزشی منتشر شده در مسیر برنامه‌ها و هدف‌های آموزش و پرورش قرار نگیرند و سرمایه‌گذاری‌ها، نتیجه مطلوبی دربر نداشته باشند.

۵. باید هدف‌های کلی و جزئی کتاب به صورت واضح در مقدمه یا ابتدای هر فصل ذکر شود. همچنین، مؤلفان باید به حیطه‌های متفاوت یادگیری (هدف‌های دانشی، مهارتی و نگرشی) توجه بیش‌تری مبذول کنند.

۶. دست‌اندرکاران تولید کتاب‌های آموزشی باید دانش‌آموزان را به سمت تقویت روحیه فناورانه، مسأله‌یابی و حل مسأله، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات، مشاهده، انجام آزمایش، نتیجه‌گیری، تقویت مهارت‌های تجربی و عملی مهارت‌های اجتماعی و گروهی، طراحی و ساخت، تولید آثار و... تشویق کنند و در این راستا، فعالیت‌های گسترده‌تری انجام دهند.

۷. شایسته است، ناشران، مؤلفان و مترجمان در نگارش آثار خود به زبان و رسم‌الخط فارسی و رعایت علائم نگارشی بیش‌تر توجه کنند. تعدادی از کتاب‌های ارزیابی شده، از نظر سبک نگارش و همچنین حجم و محتوا با سن مخاطبان چندان انطباق ندارد.

۸. استفاده از تصویرهای جذاب و گویا، نقشه‌ها و نمودارها و مثال‌های قابل درک و توجه به رنگ‌ها و انتخاب قلم مناسب برای حروف، در ایجاد رغبت در دانش‌آموزان برای یادگیری بهتر و سریع‌تر مؤثر است.

۹. با توجه به رویکرد جدید آموزش حرفه‌وفن، نیاز به کتاب‌های کار جهت تقویت مهارت‌های علمی و فنی دانش‌آموزان، بیش از پیش احساس می‌شود. به ناشران و نویسندگان عزیز توصیه می‌شود، با در نظر گرفتن هدف‌های درس حرفه‌وفن و به منظور کامل‌تر کردن آموزش مدرسه‌ای، به تولید و چاپ کتاب‌های کار

توجه بیش تری مبذول کنند.

درسی، به گونه‌ای دوسویه عهده‌دار انتقال مفاهیم آموزشی هستند.

آنچه نیازها و هدف‌های این ماده درسی را تأمین می‌کند، محدود به کتاب‌های تمرین و کار و تست نیست، بلکه زمینه‌هایی همچون: صحیح‌خوانی، ترجمه، آشنایی با متون دینی، گسترش واژگان پایه، کاربست قواعد عربی در متون و عبارات قرآنی و روایی، شوق‌انگیزی نسبت به زبان عربی، مکالمه، ایجاد سهولت در یادگیری قواعد مطرح شده در کتاب‌های درسی، راهنمای معلم و... زمینه‌های متنوع و گوناگونی هستند که تحقق آن‌ها مستلزم تلاش و قلم‌ورزی صاحبان قلم است.

کتاب‌های درسی بنا بر طبیعت و ظرفیت خاص خود و نیز محدودیت‌هایی که همواره در ساعت تدریس وجود دارد، نمی‌توانند به‌طور مبسوط و مفصل تمامی جزئیات برنامه درسی وزارت آموزش و پرورش را بیان کنند. از همین رو، وجود انواع کتاب‌های کمک آموزشی ضرورت می‌یابد. این ضرورت، همچنان که گفته شد، به تمرین‌های امتحانی محدود نیست، بلکه اگر در رویکرد کتاب‌های درس عربی مواردی همچون: تعریب و ترجمه، مکالمه، صحیح‌خوانی، درک متون دینی، ساختار دستوری جملات، ساختار ادبی عبارات با توجه به سیاق ادبی آیات و روایات، توالی منطقی در آموزش قواعد و... اولویت یافته است، کم‌ترین انتظاری که از نویسندگان کتاب‌های آموزش عربی و ناشران کتاب‌های کمک آموزشی می‌رود، این است که به‌صورت همه‌جانبه و جامع، به اولویت‌های آموزش عربی بیندیشند و دست به تألیف و انتشار کتاب‌های متنوع بزنند.

آنچه به عنوان دستاورد تلاش آموزشی نویسندگان کتاب‌های آموزش عربی در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۲ در اختیار جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد قرار گرفت، جملگی در حیطه «کار و تمرین» قرار داشتند - با این وصف، بین مفهوم «کتاب کار» و «کتاب

به ناشران و نویسندگان عزیز توصیه می‌شود، با در نظر گرفتن هدف‌های درس حرفه و فن و به منظور کامل تر کردن آموزش مدرسه‌ای، به تولید و چاپ کتاب‌های کار توجه بیش تری مبذول کنند

۱۰. به ناشران و مترجمان محترم توصیه می‌شود، برای حفظ امانت و ارزش‌گذاری بر زحمات مؤلفان و رعایت قوانین بین‌المللی چاپ و انتشار کتاب، مشخصات کامل کتاب‌های ترجمه شده (نام اصلی کتاب، نام مؤلف، منابع و مآخذ) به‌طور کامل ذکر شود. قابل ذکر است، در اکثر کتاب‌های ارجاع شده به این حوزه، نه تنها منابع و مآخذ، بلکه نام مؤلف نیز ذکر نشده است.

۱۱. مترجمان باید در ترجمه آثار خود به فرهنگ ملی و اسلامی، توجه بیش تری داشته باشند. در خاتمه، هیأت داوران امیدوار است با همکاری وزارت آموزش و پرورش با ناشران، نویسندگان و مترجمان در جشنواره‌های بعدی، کتاب‌های آموزشی تولید شده از کیفیت مطلوب‌تری برخوردار شوند و در شیوه‌ارائه و محتوا، با هدف‌ها و برنامه‌های وزارت آموزش و پرورش، مطابقت بیش تری داشته باشد.

حوزه آموزش عربی (دوره‌ی آموزش راهنمایی)

زبان عربی از یک سو پیوسته و درآمیخته با فرهنگ دینی و زبان ملی ماست و از دیگر سو، به‌عنوان یک زبان دوم در برنامه آموزشی مدرسه‌ها مطرح است. از این رو، کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی مربوط به این رشته

درسی را به شکل‌های متنوع و جذاب تمرین و ارزشیابی کنند. این‌گونه آثار باید تفکر خلاق را در دانش‌آموزان تقویت کند و قدرت حل مسأله را در آن‌ها تقویت نمایند.

مؤلفان کتاب‌های کمک آموزشی باید به شیوه‌های نوین به تولید محتوای جدید مبادرت ورزند و از پاسخگویی کلیشه‌ای به تمرین‌ها و حل آن‌ها بپرهیزند

گروه داوری زبان خارجه جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد، ضمن تشکر از دفتر محترم انتشارات کمک آموزشی به خاطر تحمل زحمات زیادی در تهیه چک‌لیست‌های عمومی و اختصاصی برای ارزیابی کتاب‌های آموزشی رشد، تقاضا دارد، این چک‌لیست‌ها بازنگری و هر چه بیش‌تر تخصصی شوند، زیرا که داشتن ملاک‌ها و معیاری روشن و دقیق، کار داوری را آسان‌تر و قضاوت را عینی‌تر می‌کند. در این جشنواره، علاوه بر در نظر گرفتن مشخصات عمومی آثار رسیده، مشخصات اختصاصی کتاب‌ها در شش طبقه زیر در نظر گرفته شده‌اند.

۱. کتاب‌های دانش‌افزایی، حرفه‌ای برای معلمان و کارشناسان
  ۲. کتاب‌های روش تدریس یا راهنمای معلم
  ۳. کتاب‌های تکمیلی به منظور دانش‌افزایی دانش‌آموزان
  ۴. کتاب‌های مرجع قابل استفاده برای دانش‌آموزان
  ۵. کتاب‌های تمرین به منظور تثبیت آموخته‌ها و تقویت و آموزش جبرانی دانش‌آموزان
  ۶. کتاب‌های ارزشیابی و سنجش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان
- هر کدام از این طبقات دارای ویژگی‌های خاص

تمرین « تمایز علمی قائل نشده بودند - و عملاً هیچ کتابی در سایر حوزه‌ها و زمینه‌های مورد نیاز مشاهده نشد. این آثار، عموماً هدف و شیوه‌ای مشابه داشتند: چیزی به نام تکرار در اغلب آن‌ها موج می‌زد، دارای کارکردهای یکسان و مشابه بودند و عمدتاً فاقد جذابیت هنری به‌شمار می‌آمدند.

بنابراین، نمی‌توان سال‌های گذشته را به‌عنوان سال‌های تازه‌نگری و نوآوری نویسندگان کتاب‌های آموزش عربی برشمرد. این در حالی است که برنامه آموزش عربی در مدرسه‌ها، بیش از پیش نیازمند تقویت همه‌جانبه از سوی نویسندگان و ناشران است.

حوزه آموزش زبان خارجی (دوره‌ی آموزش راهنمایی)

امروزه با پیشرفت فناوری اطلاعات و ارتباطات، نیاز به فراگیری زبان خارجه به‌ویژه انگلیسی بیش از پیش احساس می‌شود. خوشبختانه در سال‌های اخیر در میهن عزیزمان، تغییرات لازم و اساسی در کتاب‌های درسی زبان خارجه صورت گرفته‌اند که حائز اهمیت هستند. از سوی دیگر، استادان دانشگاه‌ها، کارشناسان و دبیران محترم نیز به تألیف، گردآوری و ترجمه کتاب‌هایی اقدام کرده‌اند تا در آموزش زبان خارجه، گام‌های ارزنده‌ای برداشته باشند. مؤلفان این کتاب‌ها کوشیده‌اند تا در تهیه مطالب کمک آموزشی، هدف‌های زبان‌آموزی و اصول روان‌شناسی زبان را در نظر بگیرند.

با این حال، هنوز در خیلی از زمینه‌ها نیاز به تلاش بیش‌تری احساس می‌شود. به‌عنوان مثال، انتظار می‌رود که در زمینه دانش‌افزایی معلمان و دانش‌آموزان و کتاب‌های مرجع برای آنان، کتاب‌های مفیدی تألیف یا ترجمه شوند. لازم به ذکر است که مؤلفان کتاب‌های کمک آموزشی باید به شیوه‌های نوین به تولید محتوای جدید مبادرت ورزند و از پاسخگویی کلیشه‌ای به تمرین‌ها و حل آن‌ها بپرهیزند، زیرا کتاب‌های کمک درسی زمانی مفید واقع خواهند شد که به جای حل تمرین‌های کتاب‌های درسی، محتوای کتاب‌های

است. این آشنایی شامل همه ابعاد سیاسی، نظامی، فرهنگی و اقتصادی می‌شود. ضرورت آشنایی با میراث فرهنگی در عصر ما و حفظ آن و همچنین، لزوم آگاهی از فرایند تکوین و استمرار فرهنگ و تاریخ ایران زمین و حفظ و حراست از آن طی قرن‌های گذشته و به ویژه در سده اخیر، و نیز آشنایی با مردان و زنانی که در همه عرصه‌های اجتماعی برای حفظ و سرپلندی ایران و اسلام و نیز رشد و تعالی دانش و فرهنگ بشری تلاش و ایثار کرده‌اند و بالاخره، ضرورت آشنایی با دنیای کنونی و مسائل آن که بدون شناخت ریشه‌های تاریخی میسر نیست، لزوم نگارش و تألیف کتاب‌های تاریخی را آشکار می‌سازد. به علاوه کتاب‌های درسی تاریخ برای تحقق هدف‌های آموزشی، خود به کتاب‌هایی برای دانش‌افزایی فراگیران و معلمان و نیز کتاب‌های کار و مانند آن نیاز دارند. با وجود تکاپوهای برخی نویسندگان و ناشران برای روی آوردن به این عرصه و برای پر کردن خلأیی که سالیان دراز از عمر آن می‌گذرد، هنوز راه نرفته بسیار است، زیرا از یک طرف، شماری از آثار تولید شده - هر چند مدعی‌اند که کودکان و نوجوانان را مخاطب خویش قرار داده‌اند - به دلایلی نظیر سنگینی قلم، ضعف علمی و عدم به کارگیری تکنیک‌های نوین در تولید آثار چاپی، از اقبال لازم برخوردار نیستند و از طرف دیگر، کم نیستند موضوعات و عرصه‌هایی که نویسندگان بدان نپرداخته‌اند. یک دلیل این وضع آن است که نویسندگانی که به تهیه و نگارش کتاب‌های تاریخی برای این گروه‌های سنی اقدام می‌کنند، می‌باید هم از هنر و توانایی لازم در ادبیات کودک و نوجوان برخوردار باشند و هم با مطالعه و تأمل لازم، بیش از تاریخی کافی را کسب کرده باشند.

با توجه به نکات فوق می‌توان گفت، شمار آثار راه یافته در چهارمین جشنواره کتاب‌های آموزشی در حوزه تاریخ، هم از حیث کمی و هم از حیث کیفی اندک بوده است؛ هر چند این نکته به معنای نادیده گرفتن زحمات طراحان و نویسندگان برخی مجموعه‌ها و تک‌نگاشته‌ها نیست.

خود هستند که بر اساس آن‌ها امتیازبندی صورت می‌گیرد.

شایان ذکر است که متأسفانه در بندهای ۱، ۲ و ۳، آثار قابل ملاحظه‌ای به این جشنواره ارسال نشده است. در پایان، پیشنهادهای برای بهبود کیفی کتاب‌های آموزشی به شرح زیر ارائه می‌شود:

۱. در نوشتن کتاب‌های آموزشی، به نیازهای واقعی دانش‌آموزان بیش‌تر توجه شود.

۲. در طراحی این گونه کتاب‌ها، به همه مهارت‌های زبانی توجه کافی شود.

۳. برای هر یک از فعالیت‌ها، بافت زبانی کافی ارائه گردد.

۴. تأکید می‌شود، کتاب‌های مفید در زمینه‌های زیر به رشته تحریر درآیند:

الف) دانش‌افزایی، حرفه‌ای برای معلمان و کارشناسان

ب) روش تدریس یا راهنمای معلم

ج) دانش‌افزایی دانش‌آموزان همراه با نوار کاست یا سی‌دی آموزشی

۵. تهیه چک لیست‌های اختصاصی برای کتاب‌های خودآموز، وسایل کمک آموزشی و کتاب‌های مرجع

امید است که با برپایی این گونه جشنواره‌ها، رقابت سالمی بین ناشران محترم و نیز مؤلفان و مترجمان گرامی صورت گیرد و زمینه‌های لازم برای بهبود کیفیت آموزش و پرورش در این مرز و بوم فراهم آید.

حوزه آموزش تاریخ

(دوره‌ی آموزش راهنمایی)

ایران اسلامی دارای تاریخی بسیار کهن و پرفراز و نشیب است که آشنایی با تحولات و حوادث آن، برای یک ایرانیان از کودکان و نوجوانان تا جوانان و سالخورده‌گان لذت‌بخش، آموزنده، الهام‌بخش و ضروری

شخصیتی و پرورش استعدادهای دانش‌آموزان طلب می‌کند که توجهی بیش‌تر و تکریمی خاص به حوزه آموزش هنر از سوی همه اقشار جامعه صورت گیرد که امید است، با هم‌اندیشی و همیاری همه مسؤولان نظام تعلیم و تربیت، شاهد رونق و غنای روزافزون آن در کشور باشیم.

اسناد و سوابق کتاب‌های درسی دوره آموزش عمومی گواه سابقه هفتاد ساله درس هنر در برنامه آموزشی مدرسه‌های کشور است. این سابقه، قداستی ارزشمند دارد که در دهه گذشته مورد بی‌مهری قرار گرفته است. به همین دلیل از خانواده بزرگ و فرهنگی نشر در کشور در زمینه چاپ و انتشار کتاب‌های حوزه آموزش هنر، فقط تعداد معدودی فعالیت داشته‌اند که شمار کتاب‌های عرضه شده، در مقابل میزان انتظار و نیازهای متنوع و وسیع برنامه درسی هنر دوره ابتدایی و کتاب‌های آموزش هنر در دوره راهنمایی تحصیلی بسیار کم است. امیدواریم با اشاعه مناسب و اطلاع‌رسانی بیشتر برنامه درسی و عرضه رویکرد، اصول، هدف‌ها و محتوای این برنامه در جامعه، بتوان بخشی از تناسب عرضه و تقاضا در تولید کتاب‌های آموزش هنر را تأمین کرد.

جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد از سال ۱۳۷۹ فعالیت خود را آغاز کرد. در سال ۷۹، موضوع هنر موردنظر جشنواره نبود. در سال ۱۳۸۰، این جشنواره برای دوره تحصیلی راهنمایی برگزار شد و از بین دوازده موضوع موردنظر در جشنواره، حوزه آموزش هنر با ۱۱ اثر تقدیری در مقایسه با دوازده حوزه آموزشی، بیش‌ترین مکتوبات آموزش در این جشنواره را به خود اختصاص داد. سال ۱۳۸۲، این جشنواره به دوره تحصیلی آموزش متوسطه اختصاص پیدا کرد که بین ۲۵ حوزه آموزشی، حوزه آموزش هنر با انتخاب ۱۲ اثر تقدیری، در ردیف چهارمین حوزه آموزشی از بین ۲۵ حوزه آموزشی قرار گرفت که گویای تلاش متولیان فرهنگ مکتوب در حوزه آموزش هنر بود.

امسال مجموعه کتاب‌های ارسالی به دفتر جشنواره

در پایان، داوران این حوزه توصیه‌های زیر را برای ناشران و نویسندگان محترم لازم می‌دانند:

۱. روی آوردن نویسندگان خوش ذوق و توانا و علاقه‌مند و آشنا با مخاطبان به این عرصه و پرهیز نویسندگان ناآشنا با تاریخ و زبان مناسب مخاطب از آن.
۲. سرمایه‌گذاری لازم برای استفاده بیش‌تر از تصویر، اعم از نقاشی و عکس، توسط ناشران.
۳. پرداختن به همه ابعاد تاریخ ایران و پرهیز از انتخاب موضوعات تکراری.
۴. وفاداری نویسندگان به اعتبار روایات و استفاده از منابع معتبر در عین استفاده از تخیل و پرداخت داستانی.
۵. تهیه طرح جلد‌های جذاب و مناسب.
۶. نگارش مقدمه، چکیده یا رویدادشماره حوادث در ابتدای کتاب‌ها و شرح و توضیح اعلام و اصطلاحات مشکل در پانویس یا انتهای کتاب.
۷. متناسب ساختن حجم مطلب با حوصله مخاطبان.
۸. تهیه عنوان‌های فرعی.
۹. اعتدال در قضاوت درباره شخصیت‌ها و پرهیز از قضاوت‌های مطلق.
۱۰. توجه به رویکردهای جدید در تألیف کتاب‌های آموزشی و مطالعه جزوه‌ها و نوشته‌هایی که در این زمینه از سوی مراجع ذیربط انتشار یافته‌اند.

حوزه آموزش هنر

(دوره‌ی آموزش راهنمایی)

آموزش و پرورش یکی از مهم‌ترین نهادهای تأثیرگذار بر توسعه «فرهنگ و هنر» جامعه است. بانگاهی گذرا به هدف‌های شورای عالی آموزش و پرورش درمی‌یابیم که توجه به مقوله «فرهنگ و هنر» به عنوان بخشی از هدف‌های کلی بستر نظام آموزشی کشور، یکی از مسؤولیت‌های متولیان تعلیم و تربیت است. اهمیت «آموزش هنر» و نقش وسیع آن در رشد

الف) دوره‌ی آموزش ابتدایی

۱. خادمان حوزه‌ی فرهنگ نشر کشور، به کتاب‌های کمک آموزشی در حوزه‌ی آموزش هنر توجه جدی داشته باشند.
۲. ضرورت دارد، آثاری که قرار است در این حوزه، منتشر شوند، به قصد پشتیبانی و توسعه‌ی آموزش محتوای برنامه‌ی درسی هنر دوره‌ی ابتدایی تدارک دیده شوند.
۳. تقویت حواس، خلاقیت و نوآوری، تفکر و تخیل، توسعه‌ی هوش‌های چندگانه، صحت و به روز بودن محتوا و کیفیت ظاهر فیزیکی کتاب در مکتوبات آموزشی حوزه‌ی هنر باید از کیفیت و سطح بالاتری برخوردار باشد.
۴. شمار کتاب‌های تألیفی در حوزه‌ی آموزش هنر در مقایسه با کتاب‌های ترجمه شده بسیار کم‌تر است و جا دارد که مؤلفان و ناشران محترم به این مهم توجهی خاص داشته باشند؛ زیرا که هنر امری است فرهنگی که ریشه در تاریخ و تمدن هر قوم و ملتی دارد. مراجعه به پیشینه‌ی عظیم تاریخی فرهنگ و هنر ایران و تألیف کتاب‌های مناسب، به حفظ و اشاعه‌ی میراث فرهنگی ایران اسلامی کمک شایانی خواهد کرد.

شمار کتاب‌های تألیفی در حوزه آموزش هنر در مقایسه با کتاب‌های ترجمه شده بسیار کم‌تر است و جا دارد که مؤلفان و ناشران محترم به این مهم توجهی خاص داشته باشند

۵. در حوزه‌ی آموزش هنر برای دانش‌افزایی معلمان و کارشناسان، حداقل مکتوبات تدارک شده است. از آن‌جا که گسترش و تقویت دانش و مهارت معلمان و کارشناسان به طور مستمر، ضرورت دارد، لازم است نیازهای اساسی این بخش جدی گرفته شود.
۶. مؤلفان و ناشران محترم در کتاب‌های حوزه آموزش هنر کوشیده‌اند، محتوا، مثال‌ها و نمونه‌های

کتاب‌های کمک آموزشی در حوزه‌ی آموزش هنر ۷۲ جلد بود که برای دوره‌های ابتدایی و راهنمایی تحصیلی و بخش بسیار محدودی، برای آموزش معلمان و کارشناسان تدارک شده بود. برای دوره‌ی راهنمایی تحصیلی و ابتدایی، به طور مجزا چهار داور با ترکیبی از: معلم مجرب، کارشناس گروه درسی، صاحب‌نظر و کارشناس انجمن‌ها حضور داشتند و در بخش‌های گوناگون برای دقت و صحت بیش‌تر، از یاری داوران مشاور نیز بهره‌مند شدیم.

جلسات تمهید مقدمات داوری از نیمه‌ی مرداد آغاز شد و معیارهای داوری، بعد از مشاورت‌های لازم تدوین شد و برای استفاده در اختیار هیأت داوران قرار گرفت. لازم به یادآوری است که به لحاظ تعدد رشته‌ها و تنوع موضوعات ارائه شده، ضرورت داشت که به طور چرخشی، هیأت داوران همه‌ی کتاب‌های ارسالی را مطالعه و بررسی و در نهایت داوری کنند. این مهم به صرف زمان بیش‌تری نیاز داشت. با توجه به موضوعات و محتوای ارائه شده و تعدد رشته‌های هنری در فعالیت‌های آموزش هنر، کتاب‌های ارسالی به دفتر جشنواره برای بررسی بهتر هیأت داوران به شرح زیر دسته‌بندی شدند:

الف) موضوعات کتاب‌های دوره‌ی ابتدایی شامل: کاردستی، نمایش، طراحی و نقاشی، کلیات و مبانی نظری

ب) موضوعات کتاب‌های دوره‌ی راهنمایی تحصیلی شامل: کاردستی، عکاسی، طراحی و نقاشی، خوشنویسی، کلیات و مبانی نظری، نمایش، طراحی نقوش هندسی

ج) موضوعات مربوط به معلمان و کارشناسان شامل: (حداقل موضوع) قصه و نمایش خلاق، طراحی نقوش هندسی

هیأت داوران حوزه‌ی آموزش هنر، به منظور ارتقای کیفی کتاب‌های این حوزه، پیشنهادات و توصیه‌های خود را برای اطلاع بیش‌تر ناشران و مؤلفان محترم به شرح زیر تقدیم می‌دارد:

عینی را طوری ارائه کنند که مانع از بروز استعداد، تفکر و خلاقیت مخاطبان در فرایند فعالیت‌های هنری نشود.

۷. نظر به جدید بودن برنامه‌دستی هنر دوره ابتدایی و نیاز مخاطبان آن به منابع مطالعاتی در زمینه رشته‌های هنری متنوع در این برنامه، شورای برنامه‌ریزی درسی هنر آمادگی هر نوع مشاوره و همکاری با مؤلفان و ناشران محترم این حوزه را دارد.

ب) دوره ی آموزش راهنمایی

۱. خادمان حوزه فرهنگ نشر کشور به کتاب‌های کمک آموزشی در حوزه آموزشی هنر توجه جدی داشته باشند.
۲. آثاری که قرار است در این حوزه منتشر شوند، با هدف پشتیبانی و توسعه آموزش محتوای کتاب‌های آموزش هنر تهیه و تدوین شوند.
۳. خلاقیت و نوآوری، تقویت حواس، توسعه هوش‌های چندگانه - تفکر و تخیل - صحت و به روز بودن محتوا و کیفیت ظاهر فیزیکی کتاب در مکتوبات آموزش حوزه هنر، کیفیت و سطح بالاتری را می‌طلبد. امید است این مهم مورد توجه مؤلفان و ناشران محترم قرار گیرد.
۴. مؤلفان و ناشران محترم در کتاب‌های حوزه آموزش هنر بکوشند محتوا، مثال‌ها و نمونه‌های عینی را طوری ارائه کنند که موجبات بروز استعداد، تفکر و خلاقیت مخاطبان در فعالیت‌های هنری را فراهم آورند.
۵. از آن‌جا که طراحی و اجرای «برنامه‌دستی هنر دوره راهنمایی تحصیلی» در حال انجام است، آشنایی همه جانبه مؤلفان و ناشران محترم با این برنامه، آن‌را از یاری این عزیزان بهره‌مند خواهد کرد.

حوزه آموزش تعلیم و تربیت دینی

الف) دوره ی آموزش ابتدایی

تعلیم و تربیت دینی یک ماده درسی نیست. دینداری، نشانه و تجلی تمایلی فطری است به خوب

بودن و ستایش خوبی مطلق که در تمامی لحظات زندگی انسان جاری است؛ هم زندگی فردی و اجتماعی وی را شامل می‌شود و هم به ایفای نقش او در تحقق هدف‌های جامعه و کشور و سهیم شدن در تأمین هدف‌های جامعه جهانی می‌انجامد.

در این میان، عوامل فراوانی در تربیت دینی انسان مؤثرند که نظام آموزش رسمی و برنامه درسی یکی از آن‌هاست.

این وسعت قلمرو سبب شده است، کتاب‌های کمک آموزشی دینی نیز، معنایی عام‌تر از کتاب‌های تمرین و تکرار مطالب کتاب‌های درسی و دانش‌افزایی در مورد مطالب آن‌ها داشته باشند و هر کتابی که برای رساندن پیام دین به کودکان و نوجوانان نوشته شده و یا می‌شود، در این حوزه قرار گیرد.

با این نگاه و به دنبال فراخوان عمومی دبیرخانه جشنواره برای شناسایی کتاب‌های موجود در این زمینه، در حوزه تربیت دینی در دوره ابتدایی، متأسفانه تنها ۱۳۳ کتاب به دبیرخانه و سپس ۹۴ کتاب به هیأت داوران رسید. نتیجه کلی بررسی‌های انجام شده در این حوزه به این شرح است:

- تلاش‌های صورت گرفته در زمینه بهبود ساختار فیزیکی و کیفیت چاپ کتاب‌های دینی، چشمگیر و قابل تقدیر است و بسیاری از کتاب‌های مورد بررسی، از این نظر امتیاز خوبی دریافت کردند.
- زبان نگارش کتاب‌ها ساده‌تر شده و تعداد قابل ملاحظه‌ای از آن‌ها، از نظر واژه‌های به کار رفته، طول جملات و حجم مطالب با میزان توانایی و زبان دانش‌آموزان، هماهنگ بودند.
- در زمینه تصویرگری کتاب‌های دینی کودکان و نوجوانان، نیازمند فکر و اندیشه نو، برنامه‌ریزی و اقدامات اصولی تری هستیم. تصویرهای بسیاری از کتاب‌های مورد بررسی هیأت داوران، فاقد جاذبه‌های لازم برای مخاطبان خاص خود بودند و بعضی هم با شعائر دینی و پیام‌هایی که قصد انتقال آن‌ها را

نتیجهٔ داوری‌ها، در بخش کتاب‌های مناسب دانش‌آموزان، با توجه به تقسیم‌بندی‌های رایج در حوزهٔ تعلیم و تربیت دینی، به این شرح است:

تصویرهای بسیاری از کتاب‌های مورد بررسی هیأت داوران، فاقد جاذبه‌های لازم برای مخاطبان خاص خود بودند و بعضی هم با شعائر دینی و پیام‌هایی که قصد انتقال آن‌ها را داشته‌اند، تباین داشتند

۱. در حوزهٔ اصول عقاید، چند اثر از نویسندگان داخلی و چند کتاب ترجمه شده وجود داشت. جملات و عبارات کوتاه، تصویرهای زیبا و جذاب و صفحه‌آرایی مناسب، از ویژگی‌های مثبت آثار ترجمه شده بودند. امیدواریم در سال‌های آینده تألیفات نویسندگان داخلی، با همین نکات برجسته و با دستمایهٔ موضوعات و مطالبی که با مبانی اعتقادی مسلمانان همخوانی بیش‌تری دارند، جایگزین چنین ترجمه‌هایی شوند.

در این زمینه، برنامهٔ درسی، ارائهٔ نشانه‌ها و مصادیقی از صفات جمال‌خاوند را در زندگی روزمرهٔ انسان‌ها و به‌ویژه بچه‌ها در قالب‌های جذاب و مورد علاقهٔ ایشان توصیه می‌کند؛ به نحوی که مخاطبان، نهایتاً نسبت به پشتیبانی و یاری‌خاوند احساس دلگرمی و امیدواری پیدا کنند و سپاسگزار نعمت‌های او باشند.

در این حوزه، مجموعه کتاب‌های «آفرینش انسان، حیوانات و طبیعت»، نوشتهٔ آقای سیدمسعود راد، به‌خاطر تلاش نویسنده برای جلب توجه و تحریک قوهٔ تفکر دانش‌آموزان به نشانه‌های دانی و توانایی‌های خاوند قابل تقدیر شناخته شد. در این اثر مطالب توحید مفضل به زبانی ساده برای بچه‌ها تدوین شده و از قوهٔ تفکر مخاطبان برای نتیجه‌گیری از این تفکر استفاده شده است.

۲. در حوزهٔ احکام، تعداد کتاب‌های ارسالی به جشنواره، کم‌تر از تعدادی بود که در جشنواره اول بررسی شدند. طرح موقعیت‌های متفاوت شبیه آنچه در زندگی

از نظر هماهنگی و همخوانی محتوا با زندگی روزمرهٔ دانش‌آموزان، همخوانی مطالب با منابع موقد دینی، هماهنگی مطالب و موضوعات با رشد ذهنی و فهم دانش‌آموزان این سنین و پرورش مهارت‌های یادگیری و تفکر، تعداد قابل ملاحظه‌ای از کتاب‌های مورد داوری، فاقد ملاک‌های لازم بودند. بیش‌تر مطالب این کتاب‌ها به صورت مستقیم و قبل از تحریک حس کنجکاوی و انگیزهٔ خواندن و دانستن بچه‌ها مطرح شده‌اند، در حالی که یکی از هدف‌های اصلی نظام‌های آموزشی معاصر، توانا ساختن دانش‌آموختگان خود در زمینهٔ تشخیص موقعیت و حل مسأله و آموختن نحوهٔ یادگیری است و کتاب‌های کمک آموزشی حوزهٔ دینی هم باید به این زمینه مدد رسانند.

از دیگر نکاتی که باید مورد توجه بیش‌تر قرار گیرند، تأثیر نگرشی و گرایش محتوای مناسب این دوره است. انتخاب موضوعاتی متناسب با نیازهای شناختی و اجتماعی و عاطفی بچه‌ها، بیان آن‌ها به شیوهٔ جذاب و مطابق با طبع و علاقه‌های دانش‌آموزان ضمن اعمال ابتکار، خلاقیت و تنوع، معرفی دین و مفاهیم دینی به صورت مجموعه‌ای امیدبخش، نشاط‌آور و پرتحرک که سعی در شناساندن هویت و وظایف دینی بچه‌ها را به آن‌ها دارد، می‌تواند به تحقق چنین هدف‌هایی کمک کند؛ ولی متأسفانه کتاب‌های مورد بررسی، عمدتاً فاقد نشانه‌های دال بر توجه به این جنبه‌ها بودند.

روزمره بچه‌ها اتفاق می‌افتد و آموزش احکام مورد نیاز آن‌ها به زبانی ساده، توصیه برنامه درسی به نویسندگان این حوزه است. متأسفانه کتاب‌های مورد بررسی، در این بخش، فاقد ویژگی‌های مورد نظر بودند.

۳. در حوزه اخلاق، کتاب‌های منتشره همچنان اندکند و از قابلیت‌های لازم برای آموزش اخلاق به کودکان و نوجوانان بی‌بهره‌اند. انتخاب موضوعات مبتلا به روزمره بچه‌ها، زمینه‌سازی برای آشنایی بچه‌ها با ملاک کار خوب و بد و انتخاب کارهای خوب در موقعیت‌های گوناگون، توصیه داوران به نویسندگان این بخش است.

۴. در حوزه سیره، با آن‌که بیش‌ترین کتاب وجود دارد، متأسفانه یکنواختی موضوع و قالب طرح مطالب و پرداخت آن‌ها، بیش‌تر به چشم می‌خورد. نویسندگان این بخش، بیش‌تر به نقل وقایع تاریخی تمایل دارند، نه الگودادن به بچه‌ها از طریق آشنایی با زندگی معصومان (ع).

۵. در حوزه تاریخ، هیأت داوران جشنواره، کتاب «مهربان مثل مسیح»، نوشته آقای محمود جوانبخت را به خاطر تلاش ایشان برای آشنا ساختن بچه‌ها با زندگی، اخلاق و رفتار امام خمینی (ره) مورد تقدیر قرار می‌دهد. ایشان در این کتاب، گوشه‌ای از زندگی امام را به تصویر کشیده‌اند که قابل الگو گرفتن برای بچه‌هاست و نسبت به ایشان، احساس خوشایندی نیز ایجاد می‌کند.

۶. در حوزه قرآن، هیچ‌یک از کتاب‌های آموزش روخوانی قرآن، واجد شرایط احراز رتبه‌های اول تا سوم شناخته نشدند. این کتاب‌ها، عمدتاً فاقد جنبه‌های تکمیلی، تمرینی و یا تسهیلی مشخصی برای آموزش کتاب‌های درسی بودند.

در زمینه داستان‌های قرآنی، کتاب «قصه کشتی نوح» که به همت خانم افسانه شعبان نژاد تهیه شده

است، به دلیل استفاده از سبکی تازه و جذاب برای کودکان، شایسته تقدیر شناخته شد. این کتاب از قالب فتورمان استفاده کرده است.

در بخش کتاب‌های مناسب برای کارشناسان و آموزگاران نیز، کتاب‌های ارسالی به دبیرخانه جشنواره بسیار اندک بودند و مطابق با معیارهای بررسی، هیچ‌یک رتبه اول تا سوم را کسب نکردند. در این میان، کتاب «خدا به تصور کودکان»، نوشته آقای حسین اسکندری، به دلیل آن‌که بر پایه یک پژوهش به رشته تحریر درآمده و در شناخت توانایی‌ها و نیازهای بچه‌های دوره ابتدایی در زمینه آموزش مفاهیم مربوط به خداوند کمک می‌کند، قابل تقدیر شناخته شد. محدوده سنی مناسب برای طرح مفاهیم دینی، سوالات مهم کودکان در مورد خداوند و نوع پاسخ‌های مناسب به آن‌ها، شیوه‌های آموزش فعال در تعلیم و تربیت دینی، پرورش مهارت‌های تفکر و یادگیری در کودکان و نوجوانان، ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان در حوزه تعلیم و تربیت دینی، همچنان جزو موضوعاتی هستند که مورد نیاز معلمان و کارشناسان دینی هستند، ولی متأسفانه تألیف مناسبی در این موارد به دبیرخانه جشنواره نرسیده است.

ب) دوره ی آموزش راهنمایی

آموزش دین تنها به درس‌های دینی و آموزش و پرورش رسمی منحصر نمی‌شود. تمامی رفتارها و فعالیت‌هایی که ما را به سمت خوب شدن و زندگی سعادت‌مند هدایت کند، جنبه‌ای از دین و دینداری است. اما ما بر این اعتقادیم که آموزش رسمی دین می‌تواند در کنار جامعه و به ویژه خانواده، از نقشی بسیار مهم و خطیر برخوردار باشد. بنابراین، برگزاری چنین جشنواره‌ای برای غنا بخشیدن به جنبه‌های گوناگون تعلیم و تربیت دینی ضروری می‌نماید.

مهم‌ترین چالش فراروی این جشنواره و هیأت داوران، عدم استقبال کمی و فهم دقیق و صحیح

هیأت داوران، به دوره ابتدایی و یا به دوره متوسطه ارجاع داده شد.

متأسفانه ویژگی های روحی - روانی، عاطفی و اجتماعی دانش آموزان دوره راهنمایی و زبان نگارش توسط مؤلفان به ندرت درک و رعایت شده است

□ تصویرگری کتاب های دینی همچنان دچار مشکلات فراوان است که به لحاظ آموزشی نیز باعث حذف بسیاری از کتاب ها از گردونه داوری گردید. در نتیجه، از یک سو نیازمند تعریف و تبیین اصول و معیارهای تصویرگری دینی هستیم، و از سوی دیگر باید بتوانیم، میزان فهم تصویرگری رایج دینی از سوی نوجوانان این دوره را تشخیص دهیم.

□ اغلب کتاب های رسیده به دفتر جشنواره مربوط به تاریخ اسلام و سیره معصومین گرامی هستند و زبان نگارش آن ها نیز ادبیات داستانی است. ضعف عمده این گونه تاریخ نگاری داستانی، در عدم پردازش شخصیت های اسلامی، عدم معرفی اماکن و وقایع خاص، و برش یک مقطع تاریخی نامأنوس برای خواننده نوجوان بدون بیان ارتباط با وقایع قبل و بعد از آن است.

□ با توجه به این که دوره راهنمایی دوره شکل گیری و گزینش نگرش ها و گرایش های اصیل زندگی است، و دین به عنوان اصلی ترین منبع سازنده این نگرش های جاوید است، پرداختن به موضوعاتی مناسب با نیازهای عاطفی، شناختی و اجتماعی نوجوانان همراه با پردازش جذاب و هنرمندانه و در فضایی شاد و آزاد، به شناسایی هویت دینی و وظایف اسلامی دانش آموزان منجر خواهد شد که متأسفانه کتاب های مورد بررسی از این حیث ضعیف هستند.

هدف های جشنواره از سوی مؤلفان و ناشران بود. به هر تقدیر، از مجموع ۱۱۱ کتاب رسیده به دبیرخانه جشنواره به جرأت می توان گفت، حتی یک کتاب در طبقه بندی هفت گانه کتاب های کمک آموزشی مورد نظر جشنواره، مانند: شیوه های آموزش فعال، پرورش مهارت های تفکر و یادگیری، ارزشیابی، خودارزشیابی، روش تدریس، کتاب های تمرین و تکلیف وجود نداشت. در نتیجه، هیأت داوران کار بررسی کتاب های ارسالی را براساس حوزه های رایج در تعلیم و تربیت دینی، یعنی اصول عقاید و معارف، اخلاق، احکام، تاریخ اسلام، سیره اهل بیت، حدیث، قرآن، و عرفان اسلامی، در دو بخش دانش آموزی و دبیران به انجام رساند. هیأت داوران به منظور رفع این نقیصه پیشنهاد می کند، به منظور دستیابی به مفاهیم و درک مشترک از موضوع کتاب های آموزشی و کمک آموزشی بر مبنای راهنمای برنامه های درسی، پیش از جشنواره بعدی برای مؤلفان و ناشران همایش و کارگاه های توجیهی - آموزشی برگزار شود.

در هر صورت، نتایج کلی بررسی های هیأت داوران به این شرح است:

□ تلاش های صورت گرفته در زمینه ساختار فیزیکی و کیفیت چاپ کتاب های دینی از رشد محسوسی برخوردار است و امیدواریم، این رشد در سال های آتی نیز ادامه یابد.

□ متأسفانه ویژگی های روحی - روانی، عاطفی و اجتماعی دانش آموزان دوره راهنمایی و زبان نگارش توسط مؤلفان به ندرت درک و رعایت شده است. در نتیجه، بسیاری از کتاب های مورد بررسی توسط

نتیجه داورى‌ها در بخش‌هاى دانش آموزى و دبیران، با توجه به تقسیم‌بندی‌هاى رایج در حوزه تعلیم و تربیت دینی، به این شرح است:

۱. در حوزه اصول عقاید با کمال تأسف، در میان کتاب‌هاى اندک رسیده، کتاب «حرف‌هایم با او»، به قلم آقای حسین سیدی، به خاطر طرح موضوع سیاس و شکر از خداوند براساس نگاه نو و ظریف به جهان طبیعت و مطابق با راهنمای برنامه دسى دوره راهنمایى، در بخش دانش آموزى شایسته تقدیر شناخته شد.

۲. در حوزه احکام، در مجموع سه کتاب مورد بررسی قرار گرفت که از قوت خاصى برخوردار نبودند. با توجه به وجود سرفصل‌هاى مانند احکام بلوغ، مال حلال و حرام، نماز، نماز جماعت، روزه و ... در برنامه دوره راهنمایى، تألیف کتاب‌هاى احکام یک ضرورت حیاتی مى‌باشد. اما کتاب «بر سفره نماز»، به قلم «ستاد اقامه نماز»، به علت فراهم آوردن مجموعه‌اى حاوى محتوا و روش‌هاى مناسب و قابل تعمیم برای دبیران و امامان جماعت مدرسه‌هاى راهنمایى مناسب و شایسته تقدیر شناخته شد.

۳. در حوزه اخلاق متأسفانه اثرى که به نحو مستقیم و یا غیر مستقیم به طرح موضوعات اخلاقى پرداخته باشد و شایسته تقدیر باشد، یافت نشد.

۴. در حوزه حدیث نیز تنها سه کتاب به دبیرخانه جشنواره رسید که فاقد معیارهاى داورى بود. البته برای جشنواره‌هاى آتی زمینه تولیدات و نیاز آن کاملاً محسوس است.

۵. در حوزه قرآن، از میان کتاب‌هاى رسیده، شامل ترجمه و آموزش روخوانى و روان‌خوانى، دو کتاب برای

تقدیر مناسب شناخته شد.

الف کتاب «آموزش روخوانى و روان‌خوانى قرآن کریم»، به قلم آقایان حاجى شریف و خواجوی، به لحاظ سیر آموزشی مناسب، آموزش گام به گام و فعالیت‌هاى خودارزشیابى، شایسته تقدیر است.

ب کتاب «فراگیرى و آموزش قرآن کریم»، به قلم آقای یوسف عدالتى، به لحاظ طرح و آموزش روش جدید تفکیک در روخوانى که مطابق با رویکرد آموزش قرآن کریم در دوره راهنمایى است و به لحاظ ساختار فیزیکی و کیفیت چاپ نفیس، شایسته تقدیر است.

۶. در حوزه سیره و تاریخ، از میان انبوه کتاب‌هاى رسیده، کتابى مناسب برای تقدیر شناخته نشد.

۷. در حوزه عرفان اسلامى، با توجه به این که گرایش به نجوی رازهاى نهان و گفت‌وگو با خداوند در سال‌هاى پایانى دوران راهنمایى شکل مى‌گیرد، وجود کتاب‌هاى که بر اساس معیارهاى صحیح دینی، روش صحیح مناجات و عهد و رازگویی با خداوند را به دانش آموزان بیاموزد، ضرورى است.

با توجه به این نکته هیأت داوران، کتاب «نامه‌هاى خط خطى»، نوشته سرکار خانم عرفان نظر آهارى را، به خاطر نوع نگاه و ارائه معیارهاى قرآنى در باب ارتباط شخصى و برنامه ریزی دینی، در بخش دانش آموزى شایسته تقدیر دانست.

۸. در حوزه کتاب‌هاى مرجع، مجموعه «کتاب‌هاى اماکن مقدسه»، نوشته آقای علی معصومی، به دلیل فراهم آوردن مجموعه‌هاى نو و مناسب و مفید برای دبیران، قابل تقدیر شناخته شد.

زیرنویس‌ها

1. Asia - pacific programme of Education for All

۲. اول ژوئیه ۱۹۹۹، بوداپست مجارستان

